Beleidsnota

aangeboden door het hoofdbestuur van het humanistisch verbond aan het congres in vergadering bijeen op 16, 17 en 18 mei 1969 te Utrecht.

bijzonder nummer van Kader,

Orgaan voor functionarissen van het Humanistisch Verbond

Postbus 114 te Utrecht

12e JAARGANG - JAN. 1969 NR. 1

Verschijnt 1 x per 2 maanden

INHOUD

Voorwoord 3

Beleidsnota bestuur Humanistisch Verbond voor Kongres 1969

I. Wat moeten we doen? 5
II. Hoe moeten we het doen? 14
III. Wie moeten het doen? 21
IV. Wanneer doen we het? 25

Bijlagen:

Congresbesluit van april 1967 35
Nota perspectieven humanistische geestelijke verzorging 37
Nota perspectieven voor het humanistisch vormingsonderwijs 44
Nota geestelijke verzorging en geestelijke vorming, enige beleidsaspecten . . . 48
Nota perspectieven voor de wetenschappelijke afdeling 51
Prognose-nota over het werk van de gemeenschappen en gewesten 57
Nota perspectieven voor humanistische jongerenaktiviteiten 64
Nota publiciteit 71
Nota internationale betrekkingen 80

VOORWOORD

Op het congres van 15 en 16 april 1967 werd met algemene stemmen een door een groep gemeenschappen ingediend voorstel aangenomen, waarbij het hoofdbestuur werd opgedragen een nota samen te stellen omtrent de beleidsmogelijkheden voor het Humanistisch Verbond. Het resultaat van de gevraagde verkenningen ligt thans voor U. Het beoogt een inzicht te verschaffen in het beleid, de prioriteiten daarbij en de mogelijkheden van verwerkelijking.

Over de verschillende onderdelen van het werk van het Verbond werden deelnota's geschreven, die, als er voor dat onderdeel een speciale commissie bestond, eerst door deze commissies werden ontworpen, daarna werden besproken, aangevuld en gewijzigd door het hoofdbestuur en vervolgens aan de orde werden gesteld in de Verbondsraad en de regionale kaderconferenties. Aldus zijn de meeste van deze nota's drie tot vijf maal geheel of gedeeltelijk herzien. U vindt deze deelnota's in dit boekje afgedrukt op geel papier. Zij zijn te beschouwen als bijlagen bij de eigenlijke beleidsnota, die op wit papier is uitgevoerd.

Ook aan de beleidsnota zijn veel uren denken, schrijven en vergaderen besteed. Formeel wordt deze nota met de bijlagen gepresenteerd als een stuk van het hoofdbestuur. Er is aan gewerkt van september 1967 tot begin januari 1969. Daarna is de drukker aan het werk gezet om er voor te zorgen, dat de volledige tekst begin februari aan alle gemeenschappen kon worden toegezonden. Er zijn dan enige maanden beschikbaar voor bestudering en bespreking in de gemeenschappen, alvorens de nota op het congres van mei 1969 aan de orde wordt gesteld.

Intussen gaan de ontwikkelingen voort. Zo kwam eind 1968 de oprichting van een Humanistische Stichting voor de Geestelijke Volksgezondheid aan de orde als konsekwentie van het in de nota's uitgestippelde beleid. Ook werd de wenselijkheid onderkend van een Humanistisch centrum voor Vredesvraagstukken waarover nog niet gesproken wordt in de beleidsnota. Zulke ontwikkelingen moeten mogelijk blijven, ondanks een beleidsnota, die wel mogelijkheden en — helaas — ook vele onmogelijkheden aangeeft, maar geen keurslijf mag zijn.

Ten slotte moet mij nog één opmerking van het hart. Als ik dit boekje doorblader valt het mij op, dat het een omvangrijk dokument geworden is en lang niet altijd gemakkelijk. Aan het congresbesluit van 1967 zijn wij allen evenwel verplicht de moeite te nemen de voor ons liggende bladzijden grondig te bestuderen en te bespreken, opdat het congres er met kennis van zaken over oordelen kan.

J. P. van Praag

BELEIDSNOTA BESTUUR HUMANISTISCH VERBOND
voor Kongres 1969

Hoofdstuk I. Wat moeten we doen?

1 *Inleiding*

1.1 Iedere organisatie zal van tijd tot tijd behoefte hebben aan beraad over de vraag of zijn doelstelling nog beantwoordt aan de veranderende maatschappij. Doet men dat niet, dan kan een zekere verstarring ontstaan doordat men blijft streven naar doelstellingen die ofwel geheel of gedeeltelijk bereikt zijn, of waarvan de veranderingen in de samenleving het wenselijke inmiddels dubieus maakten. Bij het beraad dat in het Humanistisch Verbond nu gevoerd wordt, mede aan de hand van de kongresresolutie 1967, is in feite een zelfde herwaardering aan de orde.

1.2 Om tot een bezinning op onze taakstelling van morgen te komen, wordt hier van de volgende indeling uitgegaan.
— Wat is onze doelstelling? (zie 2)
— Op welke manier streven we die na? (zie 3)
— Welke ontwikkelingen voorzien we? (zie 4)
— Hoe moeten we op die ontwikkelingen reageren? (zie 5).

2 *Doelstelling*
Onze formele doelstelling is te vinden in de artikelen 2 en 3 van de statuten. Materieel betekenen deze bepalingen dat het Humanistisch Verbond als geestelijk centrum voor buitenkerkelijken is bedoeld. De oprichters heeft daarbij voor ogen gestaan dat naar twee kanten de positie van de buitenkerkelijken bundeling behoefde. Vooreerst naar de kant van de kerken, die een zodanige stempel op het nederlandse maatschappelijk leven drukten dat wij een christelijke natie schenen. Daarin was de buitenkerkelijke iemand die iets miste, iemand die beklagenswaardig, zo niet verachtelijk was en met wie geen rekening gehouden mocht of kon worden. Zonder godsdienst was immers moraal niet denkbaar en voor mensen zonder moraal was er geen plaats, in ieder geval niet op de eerste of de tweede rij. Anderzijds was bundeling in de ogen van de oprichters nodig om het geestelijk nihillisme (gedurende de oorlog in het nationaal-socialisme en facisme op leven en dood bestreden) te kunnen bevechten. De gedachte was dat bij velen waarden die de kerken eeuwenlang gepredikt hadden, niet meer aanspraken door o.m. de spektakulaire ontwikkeling van de wetenschap en techniek. In de plaats van deze waarden dreigde een vakuüm, een niets, te ontstaan en de taak van de humanistische beweging was om een rechtvaardiging te vinden voor waarden, ontleend aan de menselijke persoon en zijn mogelijkheden.

3 *Op welke manier streven wij die doelstellingen na?*

3.1 In grote trekken is dat op twee manieren gebeurd. Vooreerst is op alle, daarvoor in aanmerking komende, terreinen een plaats opgeëist voor de buitenkerkelijke, voor de bewust ongodsdienstige mens. Het werd de strijd voor de gelijkberechting die voor een gedeelte achter de rug is. Hoewel de kerken en met name de katholieke in de aanvang met alle middelen getracht hebben de buitenkerkelijke te blijven brandmerken als een tweede- of zelfs derderangs burger, is gaandeweg de houding tegenover ons Verbond veranderd. Er werd een situatie bereikt waarin bij regelingen van overheidswege b.v. ruimte voor tenminste een vertegenwoordiger van het Verbond naast vertegenwoordigers van de kerken werd gemaakt. Bij voorbereiding van wetten op het terrein van geestelijk leven of de geestelijke vrijheid rakend, werden vertegenwoordigers van het humanisme steeds meer ingeschakeld. Bij de uitvoering van projekten op terreinen van b.v. maatschappelijk werk, geestelijke gezondheid e.d. is het geen punt meer dat onze vertegenwoordigers meedoen.

3.2 Hoe werd dat bereikt?
Door in woord en geschrift de betekenis en het goed recht van onze overtuiging aan de orde te stellen waar daar maar gelegenheid voor was en tegelijkertijd stelselmatig en op alle daarvoor in aanmerking komende terreinen onze posities op te eisen. Dat ging al naar gelang van de tegenstand van de betrokken overheid of kerken soms gepaard met felle diskussies, demonstratieve bijeenkomsten, jarenlang taai volgehouden, soms met alleen zakelijke korrespondentie.
Dit opeisen van posities overal waar deze maar zouden kunnen worden opgeëist, heeft een duidelijk beleid ten grondslag gehad. Een beleid immers dat erop gericht was om zelfs posities op te eisen en te veroveren als er geen mensen voor beschikbaar waren. Onderliggende gedachte was dat het Verbond geen mogelijkheid mocht laten passeren om de bestaande ongelijkheid recht te trekken om daarmee het gezicht van de samenleving te veranderen. Aangezien de mogelijkheden plotseling konden opdoemen, b.v. bij het aannemen van nieuwe of het veranderen van oude wetten, leidde dit beleid wel eens tot overspanning van mogelijkheden, in die zin dat posities opgeëist werden die eerst later goed bezet konden worden.

3.3 In en door deze strijd om een gelijkwaardige positie voor de buitenkerkelijke is vrijwel direkt de *geestelijke verzorging* ter hand genomen als middel om onze hiervoor genoemde doelstelling te verwezenlijken. Had het eerste de maatschappij en de totaliteit der buitenkerkelijken tot objekt, het laatste bemoeide zich vooral aanvankelijk met de individuele in geestelijke nood verkerende mens. En dan wel met die mens, die zelf meende in zijn geestelijke moeilijkheden niets te hebben aan dominee of pastoor. Gekreëerd werd het instituut van geestelijke raadslieden, dat zich op basis van de hiervoor bedoelde gelijkberechting een plaats verwierf. Geestelijke verzorging van vooral in bijzondere omstandigheden levende mensen (zieken, militairen, DUW-arbeiders en gedetineerden) bleek uitermate nodig en breidt zich nog steeds verder uit. Naast de geestelijke verzorging is van de

aanvang af de geestelijke vorming ter hand genomen. De laatste jaren heeft deze meer aksent gekregen; daarop komt deze nota later terug.

3.4 Bij de opsomming van de „nastreefmiddelen" behoort uit de aard der zaak het werk van de *plaatselijke gemeenschappen*. Zij fungeerden als opvangcentrum op gebied van bezinning, vorming en verzorging. Daarnaast dienen vermeld te worden de *publiciteit* welke èn via regelmatige radiouitzendingen èn via onze verschillende periodieken werd beoefend, alsmede het *wetenschappelijke werk*. Dat laatste zou men in twee gedeelten kunnen onderscheiden, te weten verdieping van de humanistische overtuiging zelf en beoordelingen van kwesties die in de samenleving aan de orde zijn uit humanistisch oogpunt.

3.5 Hoe moet dit nastreven nu beoordeeld worden?
De bedoeling van de strijd voor gelijkberechtiging (om daarmee te beginnen) is vooral geweest het patroon van de samenleving te veranderen. Was het patroon aan het einde van de oorlog dat van een christelijke natie met duidelijke, niet voor tweeërlei uitleg vatbare opvattingen en zekerheden, de bedoeling was om dat patroon stelselmatig te wijzigen. Door overal waar maar mogelijk een buitenkerkelijk geluid te laten horen, een buitenkerkelijke inbreng in te leggen, werd een andere maatschappij, n.l. een pluriforme nagestreefd. Aldus dient men ook te verstaan dat geen mogelijkheid onbenut werd gelaten om „mee te doen", hoezeer dat soms tot het absurde de mogelijkheden van de mensen die het doen moesten, uitrekte. In de humanistische beweging wordt veel gesproken over het sukses, c.q. het gebrek aan sukses van het Verbond. Daarbij is het onderwerp van gesprek dan het te geringe aantal leden. Ongetwijfeld is het teleurstellend dat van de 7% die zich (volgens de Margriet-enquête) humanist noemt, slechts 0,2% lid is van het Verbond. Op dat terrein is het sukses na 20 jaar bepaald gering geweest. Daartegenover mag hier echter gesteld worden dat de humanistische beweging een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de zojuist gesignaleerde humanisering der maatschappij.
Dat buitenkerkelijken zich niet meer schamen geen godsdienst te hebben, dat de maatschappij met hen rekening houdt, maar bovenal dat zij zelf als mensen bewuster van hun eigen mogelijkheden zijn geworden en zich niet meer mensen voelen die iets niet hebben, die niet kompleet zijn, mag bepaald mede op het kredit van de humanistische beweging geschreven worden. Herinnert men zich hiervoor vermelde tweeledige doelstelling van het geestelijk centrum, dan moet onder ogen gezien worden dat die doelstelling — zij het dan wellicht anders dan de oprichters voor ogen stond — dichterbij is gebracht. De vraag of dat nu door het Verbond alleen is veroorzaakt, speelt daarbij geen rol voor ons.

3.6 Een belangrijk bij-effekt echter is vermoedelijk niet voorzien, althans zo belangrijk geworden dat het afzonderlijk bespreking behoeft. De strijd om gelijkberechting, en daarmee om verandering van het maat-

schappijbeeld, heeft dikwijls een beeldvorming van „meedoen met de verzuiling" gekregen. Blijkbaar zag men in de eis van het Verbond om een positie te bereiken, ook een behoefte om kerkje naast kerken te willen spelen, om een eigen instituut, een eigen opleiding, eigen ..... te krijgen. M.a.w. men zag het Verbond zich ook wel druk maken voor ..... het Verbond. Bovendien zag men het Verbond „ingepakt" worden. Eenmaal de opgeëiste posities bereikt hebbend. kregen wij bij een aantal mensen een establishment-beeld. Een beeld van „wij hebben het bereikt en wat kan ons nog gebeuren". Kort gezegd, onze strijd om het gezicht van de maatschappij te veranderen, is slechts ten dele als zodanig overgekomen.

3.7 De indruk bestaat dat de geestelijke verzorging als middel om ons doel na te streven, niet anders is overgekomen dan bedoeld werd. Met name de pogingen van kerkelijke zijde om ons van „buitenkerkelijke zieltjeswinnerij" (welke vreemde kontradiktie daar dan ook in mag zitten) te betichten, zijn van stonde af aan goed en doeltreffend gepareerd. Ervaringen van hen die op enigerlei wijze als kliënt bij de geestelijke verzorging betrokken zijn geweest, lijken in het algemeen positief.

3.8 Het beleid bij de publiciteit (de veelheid van kleine organen) is gericht geweest op spreiding. Proberen zoveel mogelijk groepen mensen in de samenleving aan te spreken, was de opzet. Dat beleid kan nauwelijks geslaagd genoemd worden, nu grote groepen helemaal niet, althans onvoldoende aangesproken worden. De publikaties die zich richten op verdieping van de humanistische levensovertuiging hebben dikwijls een beeldvorming in de hand gewerkt van „dat saaie, moeilijke humanisme". Daarmee wil niet gezegd zijn dat verdieping en bezinning niet uiterst belangrijk zijn voor het verdere werk, wèl dat de manier waarop dit werk voor grotere groepen moet worden gepresenteerd herwaardering behoeft.
De radiouitzendingen, hoewel nauwelijks dienstbaar gemaakt aan een bepaalde beeldvorming, hebben er belangrijk toe bijgedragen dat humanisme en Humanistisch Verbond een zekere bekendheid kregen. De invloed, die het regelmatig iedere week in de ether zijn op een grote groep luisteraars heeft, kan moeilijk overschat worden. Ook hier speelt echter het „saaiheids-effekt" een zekere rol.

4 *Welke ontwikkelingen voorzien we?*

4.1 In het kader van een nota als deze, waaraan wetenschappelijk onderzoek niet ten grondslag kan liggen, moet hier volstaan worden met het aangeven van een aantal mogelijke ontwikkelingen. Wij zullen er goed aan doen, nu ook in wetenschappelijke kringen geen eenstemmigheid over de toekomstige ontwikkelingen bestaat, het Verbond zó te struktureren dat het zo goed mogelijk op de diverse ontwikkelingen zal kunnen reageren.
De tendensen in de maatschappij, welke ons het meest raken, zullen vermoedelijk zijn:

a) grotere mondigheid van de mensen;
b) sterkere verzakelijking van de samenleving.

4.2 De mensen van de eerstkomende tien jaren zullen mondiger zijn dan de mensen van nu. Ons inziens zijn daar twee oorzaken voor aan te wijzen, n.l. betere en langduriger scholing, gekombineerd met betere informatie over andere kultuurpatronen enerzijds, en grotere bewustwording van menselijke mogelijkheden anderzijds. De mate van scholing en vorming die jonge mensen krijgen en kunnen krijgen, staat in geen enkele verhouding meer tot de scholing die mensen van 65 jaar en ouder zelf als jonge mensen hebben gekregen. Beziet men officiële statistieken, dan blijkt hoe binnen vier dekaden de opleiding en scholing zo toegenomen is dat nog maar een klein gedeelte van de volwassenen het alleen met lagere school behoeven te doen (in 1960 nog 95% van hen die 65 jaar en ouder waren). De geïnformeerdheid, de mogelijkheid om zelf een keuze te doen en zich niet meer alles te laten aanpraten, brengt in het kulturele patroon van onze samenleving een enorme verandering. Een verandering in die zin, dat een nieuw type mens ontstaat, dat door zijn betere scholing meer zelfvertrouwen zal kunnen krijgen en meer kennis heeft. Dat wordt nog versterkt doordat men, zeker sinds de TV gemeengoed is geworden, dagelijks gekonfronteerd wordt met gebeurtenissen uit andere delen van de wereld, waar de kultuurpartonen sterk met de onze verschillen. De beperktheid van onze vooroorlogse samenleving die gemakkelijk kon leiden tot de zekerheid dat zoals het hier gebeurde, het juist was, wordt hierdoor in zijn tegendeel veranderd.

Niet alle maatschappelijke ontwikkelingen overigens maken een volledige ontplooiing van de mondigheid mogelijk. Tegenover de vergroting van de stroom van informatie, die de mens bereikt, staat een tendens tot monopolisering van die informatiestroom, die het gevaar inhoudt van eenzijdige voorlichting. Tegenover de grotere mondigheid staan ook tendensen van afnemende mogelijkheden om invloed uit te oefenen. De ingewikkeldheid van de huidige bestuursproblemen in onze samenleving immers is zó groot, dat de fundamentele demokratie, die aan ons bestuurssysteem ten grondslag ligt, dreigt te worden uitgehold. Wij zullen daarom niet alleen moeten leren te leven met onze onzekerheden, maar ook met onze onmacht zonder daarbij te vluchten in maatschappelijk nihilisme.

4.3 Naast dit alles staat het feit dat de mens van de tweede helft van de twintigste eeuw meer bewust „mens" is. De ontwikkeling in de maatschappij die wij gewend zijn als demokratisering of humanisering te omschrijven, heeft veel meer reliëf gegeven aan de menselijke persoon en zijn mogelijkheden. Werden die vroeger bepaald door de goddelijke voorzienigheid, dan wel ingeperkt tot een bepaald — niet goddelijk — terrein, tegenwoordig is het funktie-verlies van God zo groot, dat de funktiewaarde van de mens met sprongen is toegenomen. Ook dat leidt tot een mensentype dat zelfbewuster en kieskeuriger in het leven kan staan.

4.4 De verzakelijking.
Het zakelijk element in het menselijk handelen, gestimuleerd door de reklame, zal toenemen. Meer dan tot dusverre zullen mensen op zakelijke gronden beoordelen, of zij in hun leven bepaalde dingen wel of niet zullen doen. Het vanzelfsprekende van b.v. het lid worden van bepaalde organisaties, zal meer plaats maken voor een zakelijke houding van: „wat heb ik eraan?". Natuurlijk zal er een groep zich verantwoordelijk voelenden blijven bestaan, die lid worden van organisaties waarvan het doel hen aanspreekt. Daarnaast echter zal er een veel grotere groep bestaan van mensen die een organisatie, maar vooral zijn produkten, kritisch zal toetsen en alleen „afnemen" wat aanslaat. De neiging ergens bij te willen horen, zal in strijd komen met de neiging vrij en ongebonden te zijn, juist in een wereld, waarin de vrije tijd een steeds belangrijker plaats zal innemen. En niet alleen belangrijker wat de hoeveelheid vrije tijd betreft, maar ook een belangrijker plaats in de sociale waardering. Menssen zullen minder hoeven te werken om te leven, waardoor het niet werken niet meer met een odium van schande beladen zal zijn.
Integendeel, het genieten van vrije tijd zal een kultuur op zichzelf worden en daarin zal het gevoel ook vrij te zijn zich wel of niet bij een organisatie als het Verbond aan te sluiten, een plaats hebben.

5 *Hoe moeten wij op deze ontwikkelingen reageren?*

5.1 Deze nota probeert die vraag in drie gedeelten te beantwoorden, te weten naar: I. Inhoud
II. Vorm
III. Presentatie.
Het Verbond zal al zijn werk moeten doen tegen de achtergrond van het doordringen van de maatschappij met humanistische waarden. Het zal in de maatschappij de humaniserende tendensen moeten versterken en daarbij een visie voor de moderne mens moeten opbouwen en hoog houden en voorbeelden aandragen hoe het menselijk leven zinvol geleefd kan worden.

5.2 Het Verbond zal zijn funktie als geestelijk centrum meer moeten zien in het kulturele vlak. Het zal een organisatie moeten zijn die mensen helpt zichzelf te ontplooien, zich beter bewust te worden van hun eigen mogelijkheden. Dè sterke nadruk in ons werk moet komen te liggen op het vormingswerk, zowel vorming van jongeren als van ouderen. Mensen zullen geholpen moeten worden te durven uiteindelijk op zichzelf en op elkaar terug te vallen in een onbegrijpelijke wereld, waarin godsdienstige antwoorden of oplossingen hen niet meer aanspreken.
Is dit alleen een nieuwe term voor werk dat tot nog toe onder een andere naam gebeurt? Neen, d.w.z. er vindt nu ook vormingswerk plaats. Maar onze benadering van de buitenkerkelijke waarbij wij nog te veel in abstrakto proberen uit te leggen wat humanisme is, zal vervangen moeten worden door hem in konkreto aan te spreken. Daarbij zal het gaan om aktuele levensvragen en zal primair aan-

dacht gegeven moeten worden aan het helpen de ander te helpen zelf een antwoord te vinden.

5.3 Vormingswerk in verschillende schakeringen, zowel op vormingsscholen en -centra, op gewone scholen, als in gespreksgroepen, moet a.h.w. de wijze worden waarop groepen mensen zullen worden aangesproken. In die zin benaderd, kan vormingswerk als preventief werk gezien worden om mensen te helpen niet in geestelijke konfliktsituaties te komen. Daarnaast staat het kuratieve werk, t.w. de geestelijke verzorging van die mensen die in geestelijke konflikten geraakt zijn. Tegelijkertijd is er nog een andere samenhang: vormingswerk kan geestelijke konfliktsituaties aan het licht brengen terwijl geestelijke verzorging een belangrijk vormingselement bevat.
Gaan wij uit van de konkrete situaties, dan zal van het Verbond resp. de leden die met een bepaald stuk werk bezig zullen zijn verlangd worden dat zij reageren op wat er gebeurt in de wereld. In de pluriforme maatschappij waar heen wij gegroeid zijn, moet plaats zijn voor het geven van een mening als individuele humanist over aktuele zaken(evt. ook politieke) zonder dat iedere humanist het daarmee eens hoeft te zijn.
Men versta goed dat het Verbond geen politieke organisatie is of worden moet. Daarom zal het zich er zeker niet op moeten toeleggen iedere politieke vraag te bekommentariëren. Maar vragen die de moderne mens hevig bezig houden zal een humanist niet uit de weg kunnen gaan.

5.4 Ook het hoofdbestuur zal zich onder omstandigheden op grond van het in hem gestelde vertrouwen moeten uitspreken, ook al weet het niet of alle leden zijn uitspraak onderschrijven. Dat zal het geval zijn wanneer het gaat om zaken, die de menselijke waardigheid raken.
Naast de twee hoofdtaken, t.w. vorming en geestelijke verzorging, staat als derde het *wetenschappelijk werk*. Bedoeld wordt daarbij inhoudelijk zowel verdieping en beraad over onze eigen levensovertuiging (ideologie) als wetenschappelijk verantwoorde standpuntbepaling over aktuele, in de samenleving aan de orde zijnde problemen. Speciaal dit laatste aspekt, goed aansluitend bij de vorming op aktuele basis, zou voldoende aandacht moeten krijgen. Naar de vorm denken wij aan publikatiereeksen over zaken als echtscheiding, abortus, vragen van kinderen, net zo goed als oorlog en vrede, ontwikkelingssamenwerking e.d.

5.5 Een stuk van het werk dat behalve bij enkelen in de centrale top, nog te weinig aandacht heeft, is het *internationale werk*. Gegeven het feit dat wij een tijd beleven van schaalvergroting en ervan uitgaande dat deze in de komende jaren nog zal toenemen, zullen wij ons veel meer over onze grenzen moeten oriënteren. Reeds nu blijkt voor de weinige deelnemers aan de kongressen van de internationale humanistische beweging, het feit dat wij een over de wereld vertakte organisatie zijn (hoe klein ook), inspirerend te werken. In een enkele

gemeenschap bestaan kontakten met humanisten uit België. Deze en andere buitenlandse kontakten, zij het tot nog toe te incidenteel, leren dat over onze grenzen ook grote behoefte daaraan bestaat. Wanneer wij onze invloed in de wereld optimaal willen laten gelden, zullen wij met de humanisten om ons heen veel meer samen moeten doen. Maar niet alleen op het niveau van de landelijke centrale apparaten, maar juist op het niveau van de plaatselijke gemeenschappen en het individuele niveau.
Er zal een impuls van het Verbond moeten uitgaan om ons zelf en de buitenwereld bewust te doen zijn dat wij een internationale humanistische beweging op zijn beurt een impuls leveren, gericht op het tegen gaan van te sterke egocentrische trekken en van menselijke hardheid, die vooral het kulturele patroon in het westen dreigt te kenmerken. Juist omdat we vertakkingen hebben niet alleen in de wereld van het westen maar ook in de nieuwe staten, kan een IHEU van de toekomst een belangrijke stroming in de wereld zijn. Dat geldt des te meer nu er ook verbindingen ontstaan met een in de oosteuropese landen opkomend humanisme, dat zichzelf marxistisch humanisme noemt. Zoals in de achter ons liggende periode het gezicht van de nederlandse samenleving beïnvloed is door het Verbond, zou nu het gezicht van de internationale samenleving veranderd moeten worden.

5.6 Het Verbond zal in deze gedachtengang een leden-, een aanhangers- en een aanhangorganisatie worden. Leden zullen mensen zijn die bereid zijn iets te doen voor het Verbond, plaatselijk, regionaal of landelijk, resp. bereid zijn kontributie te betalen, zonder direkte tegenprestatie te verlangen. Zij zullen een kern van aktiviteit (en van geld) vormen, waarvan de inspiratie moet komen. Aanhangers zullen sympathiserenden zijn die voor het Verbond of bepaalde taken geld willen geven. Daarnaast zal een veel grotere groep bereikt moeten worden als aanhang, d.w.z. afnemers van onze produkten. Wij zullen nuchter onze produkten moeten leveren. Als hoofdprodukten zien wij dan: vorming
verzorging
wetenschappelijk werk.
Dit assortiment zullen wij aan de man moeten brengen op een zakelijke manier, d.w.z. dat wij onze afnemers veelal zullen moeten laten betalen voor onze produkten.
Daarnaast zullen wij produkten kunnen leveren, daartoe in staat gesteld door de kontributies van onze leden en donaties van onze aanhangers en tenslotte zullen wij, waar dat maar mogelijk is, aan de overheid geld in de vorm van subsidies moeten vragen. Neemt de overheid nu al een deel van ons geestelijk werk voor zijn rekening, ook voor de vorming zal konsequent op subsidiëring moeten worden aangedrongen. Het gaat immers om een stuk geestelijke gezondheid van een grote groep mensen in dit land.

Zo zal onze financiële basis vierledig zijn, nl. steunend op aktieve leden (kontributies), op aanhangers (giften), op afnemers die produkten betalen en op de overheid (subsidies).

5.7. *Presentatie*

Van kardinaal belang zal zijn het nieuwe gezicht van het Verbond goed, duidelijk en vaak genoeg te presenteren. Onze publiciteit, maar in het bijzonder gaan de gedachten daarbij uit naar de TV en in mindere mate naar de radio, zal in dienst gesteld moeten worden van hetgeen het Verbond doet en wil bereiken. Veel konsequenter dan tot nu toe zal de beeldvorming gezien moeten worden als het middel om het publiek duidelijk te maken wat het Verbond is en doet. De TV- en radio-uitzendingen zullen zowel aan die nieuwe beeldvorming als aan de produkten offerte dienstbaar gemaakt moeten worden. Gemeenschappen hebben daarbij echter ook een zeer belangrijke taak, hun aktie maar ook hun publiciteit bepalen mede en in belangrijke mate ons gezicht.

Hoewel geen afdoende gegevens over de huidige beeldvorming bestaan, is de indruk dat dit beeld overwegend dat van saaiheid en moeilijkheid is, zij het dat men het Verbond nuttig vindt omdat het voor de niet-godsdienstigen opkomt. Wij zullen doelbewust moeten streven naar een nieuw gezicht voor het Verbond waarbij het aandacht verdient dat een zeer belangrijk gedeelte van de werkende bevolking jong is en aangesproken dient te worden. Wij zullen even doelbewust moeten streven naar een gezicht, waarbij het Verbond als „ontzuiler" optreedt, processen van ontzuiling verhaast, initiatieven neemt tot ontzuiling op gebieden waar die processen nog moeten beginnen. Wij zullen moeten streven naar een beeldvorming, waarin het Verbond moderne mensen aanspreekt op het terrein dat hen werkelijk direkt bezig houdt en dat dichterbij de aktualiteit ligt dan wij ons wellicht realiseren, althans deden uitkomen.

Hoofdstuk II. Hoe moeten we het doen?

6 *Inleiding*

6.1 Is in het eerste hoofdstuk van deze nota uiteengezet wat het hoofdbestuur als de taken voor het Humanistisch Verbond voor de naaste toekomst ziet, in dit hoofdstuk wordt nagegaan hoe de organisatie moet zijn om deze taken optimaal te verrichten. Voordat op de organisatorische opbouw kan worden ingegaan, is het nuttig vast te stellen welke functies in een organisatie als de onze moeten worden vervuld. Voorop dient immers te staan dat de organisatie er is voor het werk en geen werk gecreëerd behoeft te worden om een organisatie in stand te houden. Dat betekent dat de organisatorische opbouw een functionele moet zijn opdat de voor het werk nodige functies worden vervuld.

7 *Organisatorische opbouw in het algemeen*

7.1 In een organisatie als het H.V. is, kan men drie functies onderscheiden, t.w. het werk, de middelen en de visie. Op die functies wordt hieronder nader ingegaan. Bedoelde functionele opbouw geldt niet alleen voor het H.V. als landelijke organisatie, maar evenzeer voor gemeenschappen op plaatselijk en gewesten op regionaal terrein. Daar deze nota zich vooral bezig houdt met de landelijke organisatie, zal daarop uiteraard hieronder de nadruk vallen.

7.2 Bij de bespreking van de drie genoemde functies, is het doelmatig met het werk te beginnen. Daarom, met name om de in hoofdstuk I opgesomde taken, gaat het immers. De beide andere functies hebben ten opzichte van het werk een dienende taak.
In de opbouw van het H.V. moet een groep mensen aanwezig zijn wier taak het is de werkfunctie te vervullen. Zij zullen zich derhalve moeten bezig houden met het waar maken van het Verbond in de nederlandse samenleving als geestelijk centrum. Zij zullen zich moeten bezig houden met

a) concretiseren van de directe hulpverlening (geestelijke verzorging)

b) scheppen van adequate mogelijkheid tot zelfontplooiing (vorming)

c) doordenken van wetenschappelijke problemen (wetenschappelijk werk)

d) organiseren van plaatselijke activiteiten (geestelijk centrum ter plaatse)

e) inbrengen van humanistische gedachten op alle terreinen van de samenleving.

7.3 Het is duidelijk dat in een levende organisatie de functies in zoverre vloeiend in elkaar overgaan dat iedere functie weer ruimte heeft voor de beide anderen. D.w.z. dat de nadruk van de activiteit ligt op datgene wat de functie in de eerste plaats is, maar de beide andere activiteiten niet vergeten mogen worden.
Schematisch is dit als volgt uit te beelden:

Werk	—	WERK Middelen Visie
Middelen	—	Werk MIDDELEN Visie
Visie	—	Werk Middelen VISIE

7.4 De mensen die voor de werkfunctie nodig zijn, zullen op hun niveau middelen en visie niet mogen verwaarlozen. Zij kunnen daarbij uiterst constructief meewerken aan hetgeen in de beide andere functies gebeurt. Niettemin dient duidelijkheidshalve gesteld te worden dat bij de selectie van mensen voor de werkfunctie in belangrijke mate gelet moet worden op hun kwaliteiten voor het uitvoeren van het werk zelf.

7.5 De tweede functie is die van de middelenvoorziening. Ter vermijding van misverstanden wordt hier direct gesteld dat in deze nota onder „middelen" wordt verstaan: mensen methodiek en geld. Zij zijn nodig om op het werkniveau vooruit te kunnen. Bij de selectie van mensen voor de middelenfunctie moet in belangrijke mate gelet worden op hun kwaliteiten om vast te stellen en uit te denken welke en hoeveel mensen voor het werkniveau nodig zijn en hoeveel geld daarmee gemoeid is. Ook hier geldt uiteraard dat het werk zelf en de visie niet verboden terrein zijn voor hen die op het middelenniveau werken, maar minder aandacht behoeven dan de hoofdzaak. (Aantekening verdient dat b.v. gebouwen, machines en auto's natuurlijk ook onder middelen vallen. Zij zijn eenvoudigheidshalve niet apart vermeld omdat zij hier begrepen zijn onder „geld").

7.6 De derde functie, die der visie, eist enige toelichting. Een organisatie als het H.V. heeft er behoefte aan dat het werk dat met behulp van voldoende middelen wordt verricht, geplaatst wordt tegen de achtergrond van het gehele maatschappelijk gebeuren in ons land. Of anders gezegd: een relativering van het eigen handelen tegen de genoemde achtergrond is nodig, om dat handelen voortdurend te kunnen aanpassen aan de ontwikkelingen in de maatschappij en aan het verwachte mensbeeld van de toekomst. Omdat daarbij vooruitgezien zal moeten worden over een bepaalde periode, noemt deze

nota die functie, de visie.
Aan het vorenstaande wordt toegevoegd dat hier ook de relativering naar datgene dat buiten onze grenzen gebeurt, plaats vindt.
Hoe het H.V. functioneert in de internationale contacten en wat de toekomst van een nationale organisatie als de onze, kan zijn, zijn vragen die voortdurend op dit niveau aandacht vragen. Voor deze visie zullen mensen nodig zijn wier taak het niet is het werk zelf te doen. Zij zullen wel bereid en in staat moeten zijn na te denken over nieuwe mogelijkheden en toekomstige vormen.

7.7 Dat laatste leidt er toe duidelijk uit te spreken dat voor de drie verschillende functies in beginsel niet dezelfde typen mensen nodig zijn. De werkfunctie vraagt „doe-mensen". De middelenfunctie vraagt mensen die niet zelf het werk willen uitvoeren, maar anderen in staat willen stellen het uit te voeren.
De visiefunctie tenslotte vraagt een groep die zijn capaciteiten voornamelijk heeft in vooruitzien en verbanden zien en leggen tussen ontwikkelingen in de samenleving die voor ons van belang zijn.

8 *Organisatorische opbouw H.V.*

8.1 Uit het voorgaande volgt al enigszins hoe in grote trekken de orgasatorische opbouw van het H.V. dient te zijn. Bij de uitwerking hieronder zal blijken dat deze in diverse opzichten al bestaat, c.q. aansluit bij wat bestaat. Niettemin kwam het juist voor een en ander functioneel te analyseren om te vermijden dat de mensen die in de verschillende functies opereren niet weten wat nu eigenlijk van hen wordt verwacht.

8.2 Alvorens nu over te gaan tot een concrete bespreking van onze organisatie wijdt deze nota nog eerst aandacht aan de vraag: centralisatie of decentralisatie. Het hoofdbestuur heeft een sterke voorkeur voor een gedecentraliseerde aanpak, voorzover mogelijk. Die voorkeur steunt op twee argumenten. In de eerste plaats is deze aanpak meer democratisch en geeft meer mogelijkheid voor constructief handelen aan een grotere groep mensen. In de tweede plaats eisen de drie functies en de daarvoor nodige mensen een aanpak op verschillende niveaus die zich slecht met een volledig centraal opgezette organisatie verdraagt. Uit hoofdstuk I (o.m. in 5.6) blijkt reeds dat de gemeenschappen als plaatselijke centra van activiteiten en inspiratie in de organisatorische opbouw van groot belang zijn. Het H.V. als landelijke organisatie met leden die niet de mogelijkheid hebben plaatselijk actief te zijn, zou in een stuk werk tekort schieten en vermoedelijk snel opdrogen. Op de taak van de gemeenschappen wordt hieronder nader teruggekomen.

8.3 Uitgaande van een voorkeur voor een gedecentraliseerde opbouw, geldt uiteraard dat het ene stuk werk mogelijk een andere opbouw vraagt dan het andere en dat de voorkeur de functionele aanpak niet in de weg moet staan. Om die reden wordt hier nu op de taken één voor één ingegaan.

8.4 *De verzorging*

Zoals in de subnota over de geestelijke verzorging is uiteengezet, onderscheiden wij plaatselijke geestelijke verzorging, geestelijke verzorging in gespecialiseerd verband en gespreksgroepen voor buitenkerkelijken.

De plaatselijke geestelijke verzorging is duidelijk gedecentraliseerd van opzet. De geestelijke verzorging in gespecialiseerd verband en de gespreksgroepen zijn centraal en decentraal opgezet en zullen dat dienen te blijven.

De werkfunctie wordt hier in het algemeen verricht door vrijwilligers en beroepskrachten tezamen. De middelenfunctie dient verricht te worden door een bestuurscollege dat hetzij gedecentraliseerd (gemeenschappen voor de plaatselijke geestelijke verzorging), hetzij centraal (gespecialiseerd verband en gespreksgroepen) werkt. Tussen de plaatselijke bestuursleden die zich met G.V. bezig houden en het centrale college dat dit doet, zal intensiever contact moeten worden onderhouden.

Daarin zal worden voorzien door de aanstelling van extra beroepskrachten (zie hoofdstuk IV).

Het landelijk college dat de middelenfunctie vervult, wordt gezien als zich uitsluitend bezig houdend met de verzorging. Het zal onder meer tijdig voorstellen moeten doen aan het visiecollege en moeten „plannen" welke mensen en geldmiddelen nodig zijn.

8.5 *De vorming*

Zoals in de betreffende subnota uiteengezet, zal ten aanzien van het humanistisch vormingsonderwijs de aandacht voorlopig gericht zijn op de mogelijkheden die het voortgezet onderwijs biedt. De vorming in het algemeen (het is in hoofdstuk I duidelijk beklemtoond) zal echter een veel groter deel van de activiteiten van het H.V. dienen uit te maken. Ook hier is de centrale — naast de decentrale opzet te zien. Ook hier is de werkfunctie duidelijk, zowel wat beroepskrachten als wat vrijwilligers betreft. Ook hier zal een eigen bestuurscollege moeten functioneren op het middelenvlak. Wat bij de verzorging is geschreven ten aanzien van de visie functie, geldt hier net zo.

8.6 *Het wetenschappelijk werk*

Dit stuk werk zal, zoals uit de subnota „Perspectieven voor de wetenschappelijke afdeling" blijkt, centraal moeten worden aangepakt. Het lijkt weinig zinvol gemeenschappen en/of gewesten hier een taak toe te kennen. Vanzelfsprekend betekent dat niet dat geen beroep zal worden gedaan op individuele mensen in gemeenschappen en/of gewesten wanneer die op wetenschappelijk gebied een bijdrage hebben te leveren. Zij zullen dan geïncorporeerd worden in het centrale werk op dat terrein. De werkfunctie zal ook hier door vrijwilligers en beroepskrachten worden vervuld. Ook hier zal de middelenfunctie door een apart bestuurscollege verzorgd moeten worden. Als zodanig werkt thans al de beheerscommissie van de stichting Socrates.

8.7 *Plaatselijk geestelijk centrum*
In de activiteiten van het H.V. zullen die verricht door de gemeenschappen, naar de mening van het hoofdbestuur, een belangrijke plaats innemen. De leden zullen plaatselijk gelegenheid moeten hebben zich een deel van het landelijke geheel te voelen en inspiratie moeten kunnen opdoen. Weliswaar bestaat die behoefte niet bij alle leden in gelijke mate, maar onderzoekingen hebben aangetoond dat men in grote meerderheid de plaatselijke activiteiten (zij het niet alle) onmisbaar acht. Bovendien zal de bundeling van ruim 15.000 leden in één landelijke organisatie niet kunnen blijven bestaan als men zich niet plaatselijk kan identificeren met bepaalde gewenste activiteiten. Ook het contact met plaatselijke jongerengroepen is hier een taak.
Hier zal de werkfunctie geheel door vrijwilligers vervuld moeten worden, t.w. bepaalde bestuursleden die bepaalde werkzaamheden (verzorgen gemeenschapsorgaan, contactbezoek, praktisch humanisme etc.) verrichten en door leden niet-bestuursleden die b.v. gespreksavonden beleggen, bejaarden en zieken bezoeken etc. De middelenfunctie berust bij het gemeenschapsbestuur als college. De visiefunctie, het vooruit denken voor de gemeenschappen op lange termijn, zal ook aandacht vragen van de plaatselijke besturen die daarin bijgestaan worden door regionale besturen.

8.8 De totale organisatie zal aldus, naar functies verdeeld, een hoofdbestuur kennen dat als visie-orgaan werkt voor verzorging, vorming en wetenschappelijk werk. Het zal evenzeer de visie moeten verzorgen voor de publiciteit die niet gezien is als aparte inhoudelijke taak, maar als ondersteunende voor de eigenlijke taken zoals die hier en in hoofdstuk I al diverse malen zijn opgesomd. Voor de verzorging van de publiciteit geldt overigens m.m. hetzelfde als voor de andere taken wat hun organisatorische opbouw betreft. Zij zal ook moeten ressorteren onder een eigen bestuurscollege dat de middelenfunctie vervult. Dit college zal een zeer intensief contact moeten onderhouden met de middelenverzorgende colleges voor de andere taken, opdat deze tijdig ondersteund kunnen worden door de publiciteitsmiddelen waarover het Verbond kan beschikken.
Wat nu betreft het apart functioneren van de verschillende middelencolleges en gezien het feit dat één daarvan reeds een eigen stichtingsvorm heeft, komt het gewenst voor te stellen dat een ontwikkeling in de richting van aparte stichtingen per taak het hoofdbestuur voor ogen staat. Aangezien het als een desintegratie-gevaar wordt gezien deze stichtingen teveel een eigen leven te laten leiden, menen wij het hiervoor scherp gewaakt moet worden. Dat kan gebeuren door dat het hoofdbestuur de bestuursleden van de stichtingen aanwijst en de budgets bepaalt. Het congres zal dan door de verantwoordingsplicht van het hoofdbestuur in staat zijn ook te controleren wat in de taakstichtingen gebeurt.

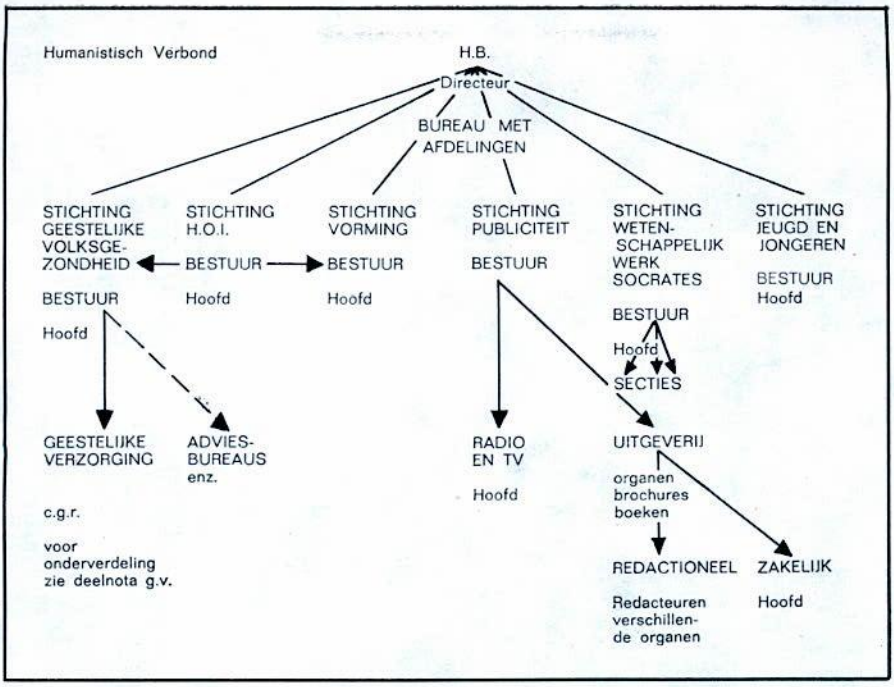

N.B. De uitgeverij ressorteert onder de Stichting Publiciteit

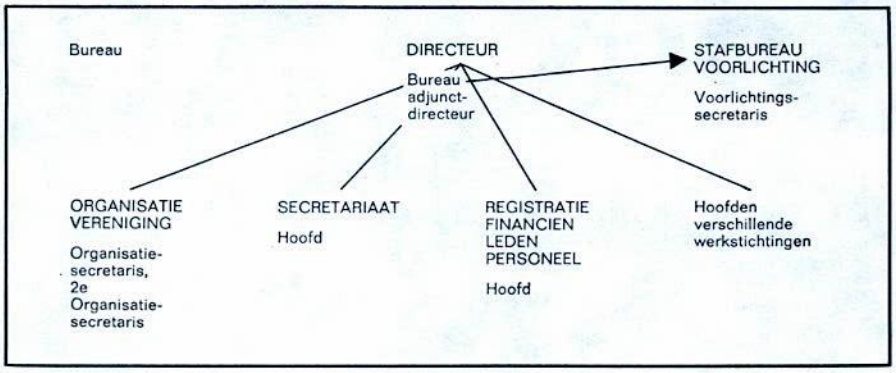

Hoofdstuk III. Wie moeten het doen?

9 *Inleiding*

Na in het eerste hoofdstuk de taken (het „wat") te hebben besproken en in hoofdstuk II de organisatie (het „hoe"), zal in dit hoofdstuk worden onderzocht welke mensen nodig zijn (het „wie"). In chronologische volgorde wordt stilgestaan bij de bestuurlijke kant en bij die van de uitvoerders. Daarbij zal de in het vorige hoofdstuk gehanteerde onderscheiding in visie, middelen en werk worden gevolgd.

10 *Besturen*

10.1 De visiefunctie voor vorming, verzorging, wetenschappelijk werk en publiciteit dient vervuld te worden door het hoofdbestuur. Dit college zal ook in eerste instantie tot taak hebben de representatie van het Verbond in de nederlandse samenleving te verzorgen. Wenselijk is dat dit college blijft bestaan uit vrijwilligers, hetgeen gezien de vele taken enerzijds en de behoefte aan coördinatie anderzijds tot consequentie zal hebben dat de directie moet worden versterkt. Het hoofdbestuur zal, ermee rekening houdend dat het zich ook met organisatorische zaken moet bezig houden, voldoende van omvang moeten zijn. Te denken is aan een bestuur van 15 mensen (zoals nu). De Verbondsraad als adviescollege van het hoofdbestuur vervult functioneel gezien, mede de visiefunctie. Bij de samenstelling van dit college dient daaraan uiteraard ook aandacht gegeven te worden.

10.2 *Middelenbesturen*

Na al hetgeen hierover al in het vorige hoofdstuk is geschreven, kan met een enkele opmerking worden volstaan. De opzet is dat

vorming
verzorging
publiciteit
wetenschappelijk werk

eigen besturen zullen hebben wier taak het is zich te beraden over de behoeften — uitgedrukt in mensen en geld — op korte termijn. Ervan uitgaande dat de vergaderingen van deze besturen tenminste door de hoofden van dienst der verschillende taken zullen worden bijgewoond, komen colleges van 5 à 10 mensen voldoende voor. Ook hier is wat de bestuursleden betreft, gedacht aan vrijwilligers. Zeker in de aanvang is het gewenst per bestuur één of twee h.b.-leden daarvan deel te doen uitmaken, opdat de contacten goed kunnen functioneren.

In concreto betekent een en ander dat de Centrale Commissie voor de Geestelijke Verzorging en de Algemene Commissie voor de Vorming omgevormd worden in besturen van de sectoren verzorging, resp. vorming. Daarbij zal voldoende aandacht aan de zakelijke sector moeten worden gegeven nu deze commissies tot nog toe voor-

namelijk uit vakmensen bestaan en het zakelijke deel van het werk door het hoofdbestuur wordt gedaan.
De beheerscommissie Socrates kan het bestuur van de wetenschappelijke sector worden, mogelijk ook met een enkele aanvulling. Het bestuur van de publiciteitssector kan gevormd worden door de samensmelting van de radio- en t.v.-commissie met de redactieraden der organen.

10.3 *Regionale besturen*
Ervan uitgaande dat deze mede de visiefunctie gaan vervullen ten opzichte van het werk van de in hun regio's werkende gemeenschappen, zal ook hier aan de samenstelling aandacht gegeven moeten worden. Een college van ± 5 mensen lijkt van voldoende grootte. Het type mensen dat voor deze besturen nodig is, zal zich moeten toeleggen op het stimuleren en coördineren van hetgeen gemeenschappen in de toekomst moeten doen.
Omdat de regionale besturen ook een middelenfunctie t.a.v. de gemeenschappen vervullen (verbetering van methodiek door het organiseren van conferenties, kadervorming, begeleiding regionale organisatie-functionaris, voorziening in bepaalde vertegenwoordigingen) zal bij het zoeken naar geschikte mensen voor deze nieuwe besturen, ook daaraan aandacht gegeven moeten worden.

10.4 *Gemeenschapsbesturen*
Geïnspireerd door een eigen visie, als in 8.7 reeds vermeld zullen deze collegiaal (een individueel bestuurslid kan heel goed een functie hebben in het werkvlak) middelencollege zijn voor het werk in hun gemeenschap. Het streven van het h.b. zal erop gericht zijn levensvatbare gemeenschappen krachtig te steunen bij het uitoefenen van deze taak en het eventueel vinden van geschikte bestuurders. Waar gemeenschappen te weinig levenskracht blijken, zal het streven gericht zijn op grotere eenheden.
In een gemeenschap met ongeveer 200 leden is, naar de ervaring leert, een bestuur van 6 à 10 leden voldoende. Ook hier is weer blijvend aan vrijwilligers gedacht.

10.5 *Congres*
Ter vermijding van misverstanden komt het juist voor hier uitdrukkelijk te stellen dat het congres een alomvattende controlefunctie heeft, zoals duidelijk in de statuten neergelegd. Het beoordeelt en controleert het totale beleid en helpt door een wisselwerking met het hoofdbestuur ook bij de totstandkoming van de beleidsvorming.

11 *Beroepskrachten*

11.1 Beginnend met de planning en de algemene leiding van het H.V., vervult de directeur daarin een uiterst belangrijke rol. In deze opzet is een „bureau directeur" voorzien dat door de benoeming van een adjunct-directeur binnen ten hoogste drie jaar behoort te worden versterkt. De directeur, adjunct-directeur en hoofden van dienst zullen de topstaf vormen.

11.2 Op het middelenvlak zullen per taak hoofden van dienst moeten werken. Aangezien voor de verzorging (vier in verband met de gespecialiseerde verbanden), het wetenschappelijk werk en de organisatie der gemeenschappen hoofden van dienst aanwezig zijn, zal voor de vorming een hoofd moeten worden aangewezen.

11.3 In deze nota is nog geen aandacht besteed aan het jeugd- en jongerenwerk. De oorzaak daarvan ligt hierin dat dit stuk wordt gerealiseerd in een aparte stichting die is opgezet als gezamenlijke onderneming van jongerengroepen in het land en het H.V. Het is uiteraard een zeer belangrijke tak van ons werk dat ook overigens gedecentraliseerd in de gemeenschappen aandacht krijgt. Omdat voor dit stuk werk mensen en geld door het Verbond beschikbaar gesteld worden, is een bureau Jeugd- en Jongerenwerk op het centraal bureau ingericht. Voor deze tak van dienst is de aanstelling van een hoofd urgent.

11.4 *Centraal Bureau*
Het Centraal Bureau blijft de plaats waar administratief wordt verwerkt wat voor de verschillende taakgebieden moet gebeuren. Tevens wordt er een stuk organisatorisch en financieel werk verricht. Een reorganisatie van het Centraal Bureau is reeds ter hand genomen om de ontwikkeling naar eigen taken met eigen besturen mogelijk te maken.
Naast het bureau directeur is er nu
een stafbureau publiciteit en informatie;
een afdeling registratie waarin de boekhouding, de personeelsadministratie en leden- en abonnementenadministratie;
een afdeling secretariaat inclusief archiefbeheer;
een bureau jeugd- en jongerenwerk;
een wetenschappelijke afdeling.
De bureaus van I.H.E.U. en de Correspondentiekring voor Huwelijks Contacten zijn eveneens op het Centraal Bureau gevestigd.

11.5 Wat nu betreft de nodige beroepskrachten op het werkniveau wordt in hoofdstuk IV een overzicht gegeven van de behoeften zoals deze uit de verschillende subnota's blijken. Vervolgens zal hoofdstuk IV een prioriteitenvolgorde voor deze behoeften geven.

Aantallen gekwalificeerde functionarissen, excl. Bureau IHEU, excl. Steunfonds, excl. parttimefunctionarissen en vrijwilligers

	Reëel in 1969:				Gewenst in 1974:			
	Totaal	Rijksambtenaren	Gesubsidieerd	Overige	Totaal	Rijksambtenaren	Gesubsidieerd	Overige
Geestelijke Verzorging								
Gedetineerden	12	11	1	—	16	15	1	—
Militairen	10	10	—	—	16	16	—	—
Arb. kampen		—	1 ged.	—	1	—	1 ged.	—
Gespreksgroepen-buitenkerkelijken	1	—	—	—	2	—	—	2
Overige	2	—	—	2	8	—	—	—
subtotaal	25	21	1 + 1 ged.	2	42	31	1 + 1 ged.	10
Vorming								
Hum. Vormingsonderwijs	1	—	—	1	4	—	—	4
Coornherthuis	3	—	3 ged.	—	3	—	3 ged.	—
subtotaal	4	—	3 ged.	1	7	—	3 ged.	4
Wetenschappelijk Werk (Socrates, HOI)	2	—	—	2	3	—	—	3
Ondersteuning van plaatselijke activiteiten	2	—	—	2	9	—	—	9
Publiciteit								
Periodieken, brochures	1	—	—	1	1	—	—	1
Radio, televisie	1	—	1	—	1	—	1	—
subtotaal	2	—	1	1	2	—	1	1
Jeugd- en Jongerenwerk	1	—	1 ged.	—	2	—	2 ged.	—
Centraal Bureau	3	—	—	3	4	—	—	4
Totaal	39	21	2 + 5 ged.	11	70	31	1 + 6 ged.	31

N.B. In de aantallen „Reëel in 1969" is ook opgenomen de 2e organisatie secretaris, waarvoor thans nog een vacature bestaat.

Hoofdstuk IV Wanneer doen we het?

12.1 Met het in de sub-nota's aangevoerde ten aanzien van de wenselijke personeelsbezetting over circa 5 jaar is de volgende tabel[1]) op te stellen, waarin naast de aantallen gekwalificeerde functionarissen in 1969 de gewenste samenstelling in 1974 is aangegeven, verdeeld naar de takken van dienst. In de tabel zijn voorts onderscheiden de functionarissen die de status van rijksambtenaar hebben en als zodanig in het geheel niet ten laste van de Verbondskas komen (geestelijke raadslieden voor gedetineerden en voor militairen), de functionarissen in dienst van het Verbond, waarvoor de rijksoverheid geheel of gedeeltelijk subsidie verleent (vormingscentrum voor militairen Het Coornherthuis, Assistent van de Centraal Geestelijke Raadsman voor Gedetineerden, Centraal Geestelijk Raadsman voor de Arbeiderskampen, Radio en Televisie, en naar mag worden aangenomen met ingang van 1969 Jeugd- en Jongerenwerk), en de overige functionarissen.

12.2 De aan deze uitbreiding van het aantal functionarissen voor het Verbond verbonden financiële lasten, inclusief bijkomenden kosten waaronder de kosten voor de benodigde hulpkrachten, kunnen voor 1974 geraamd worden op circa ƒ 1.100.000,— per jaar.
Er dient in dit verband opgemerkt te worden, dat de salarisschalen van het H.V. enigszins lager en de pensioenvoorzieningen aanmerkelijk minder zijn dan die bij overeenkomstige functies bij de rijksoverheid, welke wel gelden voor functionarissen, die de status van rijksambtenaar hebben. Voorshands lijkt aan deze achterstand niet te ontkomen, zodat uitgegaan is van het huidige niveau van de salarisschalen van het HV en van de huidige regelingen ten aanzien van sociale lasten en pensioenvoorzieningen.
Voor een gekwalificeerde kracht moet op prijspeil 1968 gemiddeld rekening gehouden worden met:

salaris	ƒ 20.000,—
vakantietoeslag, sociale lasten	ƒ 6.000,—
bureaukosten, reis- en verblijfkosten, kosten van hulp van Centraal Bureau	ƒ 7.000,—
secretariaatshulp	ƒ 3.000,—
	ƒ 36.000,—

Voor 1974 komt dit bij 7% jaarlijkse trendverhoging op circa ƒ 54.000,—. Voor 20 gekwalificeerde krachten (31-11) dus ƒ 1.080.000,—).

Voorshands lijkt het onvoorstelbaar dat — waar het Verbond thans alleen door toevallige baten als legaten en nalatenschappen het hoofd boven water kan houden — in vijf jaar een zo grote verruiming van middelen bereikt zou kunnen worden.

[1]) zie pag. 24

	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
	in duizendtallen guldens						(verwacht)
Totale lasten	398	475	565	707	972	1115	1119
Baten:							
Vergoedingen voor leveringen en diensten	177	181	206	237	282	314	340
Contributie HV en nevenorganen	101	101	142	157	193	224	249
Overheidssubsidies	28	30	32	49	147	229	229
Bijdragen Steunfonds	75	110	100	145	143	146	160
Giften en kleine legaten	15	28	33	32	62	77	71
Diversen, w.o. inkomsten uit vermogen	4	3	3	9	37	30	32
Totaal „normale" middelen	400	453	516	629	864	1020	1081
Normale middelen t.o.v.							
Lasten:							
Overschot	2	—	—	—	—	—	—
Tekort	—	22	49	78	108	95	38
Idem geaccumuleerd:							
Overschot	2	—	—	—	—	—	—
Tekort	—	20	69	147	255	350	388
Nalatenschappen en grote legaten:	—	—	—	228	—	50	140
Totale middelen t.o.v.							
Lasten:							
Overschot	2	—	—	210	—	—	102
Tekort	—	22	49	—	108	45	—
Idem geaccumuleerd:							
Overschot	2	—	—	141	33	—	90
Tekort	—	20	69	—	—	12	—

12.3 Het is noodzakelijk ten aanzien van uitbreiding van activiteiten een voorzichtig beleid te voeren, teneinde moeilijkheden te voorkomen. Indien men een prognose terzake van de te verwachten lasten en baten in de volgende jaren opstelt, kan men voor de lasten wellicht redelijk nauwkeurig ervan uit gaan dat — zonder uitbreiding van activiteiten — de lasten regelmatig zullen stijgen met een vast percentage, dat samengesteld is uit de normaal te achten kostenstijgingen van circa 3% per jaar, en een percentage dat geacht kan worden overeen te komen met de zonder uitbreiding van het aantal beroepskrachten te verwachten normale ontwikkeling, hetwelk schattenderwijs op 3 à 5% te stellen ware, zodat het groeipercentage voor de lasten 6 à 8% zou zijn.
Anderzijds kan ook voor de baten getracht worden een groeipercentage vast te stellen. Dit is echter een riskante zaak. Weliswaar leren de vorenstaande cijfers voor de jaren 1962 tot en met 1968 dat de naast de overheidssubsidies belangrijkste posten n.l. Ver-

goedingen voor leveringen en diensten, Contributies e.d., en Bijdrage Steunfonds in die jaren gemiddeld met 13.4% per jaar stegen, maar de groeipercentages varieerden in de afzonderlijke jaren van 9,5% tot 20,3% en in de laatste jaren nam het groeipercentage af (1966: 14,7%; 1967: 10,7%; 1968: 9,5%).
De gemiddelde stijging in absolute getallen was circa ƒ 66.000,— per jaar, wat maar 8,8% van het bedrag in 1968 uitmaakt.
Een groeipercentage voor deze baten van 13,4% (en voor de subsidies van 3%) zou leiden tot een exploitatie*overschot* in 1974 (zonder uitbreiding van activiteiten) van ƒ 130.000,— à ƒ 320.000,— afhankelijk van de keuze tussen 6% en 8% lastenstijging, maar bij een stijging van ƒ 66.000,— per jaar op vergoedingen, contributies en bijdrage Steunfonds zou een exploitatie*tekort* in 1974 optreden van dezelfde grootte.

De ontwikkeling van een aanhang van afnemers van onze produkten (zie punt 5.6) zal in de komende jaren een gunstige invloed kunnen uitoefenen op de rekening van baten en lasten. Hiermee is in het voorgaande geen rekening gehouden, omdat het niet mogelijk lijkt te voorspellen welke resultaten op deze wijze op korte termijn te bereiken zijn.

Het lijkt dan ook niet voor tegenspraak vatbaar dat er onder de huidige omstandigheden geen sprake kan zijn van het fixeren van een vast beleid voor enkele jaren ten aanzien van wat mogelijk aan uitbreiding van het corps beroepskrachten gedaan kan worden. Wel kunnen echter enkele overwegingen gegeven worden die bij het beleid — dat telkenjaren op de mogelijkheden afgestemd zal dienen te worden — richtlijn kunnen zijn.

13.1 Voor wat betreft prioriteiten bij de uitbreiding van het functionarissencorps dienen de takken van dienst onderscheiden te worden naar:

a. takken van dienst noodzakelijk voor het in stand houden van het Humanistisch Verbond. Hieronder vallen:
   Ondersteunen van plaatselijke activiteiten, Centraal Bureau;

b. takken van dienst van belang voor de uitbreiding van de draagkracht van de humanistische beweging. Hieronder te rekenen:
   Vorming
   Wetenschappelijk Werk
   Publiciteit
   Jeugd- en Jongerenwerk;

c. takken van dienst betreffende maatschappelijke taken ten behoeve van (in het bijzonder het buitenkerkelijke deel van) de bevolking. Hieronder te rekenen:
   Geestelijke Verzorging.

Het is duidelijk dat de onderscheiding niet exact is. Bepaalde takken van dienst opgenomen onder b. hebben ook een functie ten aanzien van a. en/of c., terwijl ook de Geestelijke Verzorging (in groep c. ondergebracht) als zodanig zeer zeker mede van belang is voor de versterking van de draagkracht (zij het wellicht voornamelijk secundair), terwijl voorts in de gehele tak van dienst van Geestelijke Verzorging ook het vormingselement, dat onder b. geplaatst is, een grote rol speelt.

13.2 Uit het vorenstaande zal het duidelijk zijn dat een prioriteit moeilijk is te bepalen, met name t.o.v. de sector Geestelijke Verzorging. Ten aanzien van het verrichten van maatschappelijke taken zou het standpunt kunnen worden ingenomen, dat hier dient te worden gestreefd naar de mogelijkheid functionarissen in gesubsidieerde sectoren te kunnen aanstellen. En moge aan herinnerd worden dat overigens in de sector Geestelijke Verzorging — althans voor wat betreft het niet voor overheidssubsidie in aanmerking komende deel —reeds inkrimping plaats vond doordat twee gepensioneerde functionarissen niet vervangen werden en één functionaris van de Geestelijke Verzorging naar Vorming overging. Gedeeltelijk hield deze inkrimping verband met de in de loop der laatste jaren verminderd gesubsidieerde activiteiten in arbeiderskampen.

13.3 Wel zal op het gebied van Vorming, en in het bijzonder voor het Humanistische Vormingsonderwijs op scholen, allereerst gestreefd dienen te worden naar uitbreiding omdat hier verhoudingsgewijs de onderbezetting het zwaarst gevoeld wordt. De waarde van dit vormingsonderwijs is zowel op zichzelf als voor de toekomst van het Verbond van essentieel belang. Getracht zal moeten worden voor opleiding en begeleiding van vormingsleiders voor het humanistisch vormingsonderwijs overheidssubsidie te verkrijgen, maar het lijkt wat irreëel om hierop thans reeds te rekenen of te wachten met versterking in deze sector tot overheidssubsidie zal zijn toegezegd. Voorshands zal het Verbond uit eigen middelen de hoog nodige versterking van de personeelsbezetting in deze sector moeten verzorgen.

Dezelfde overwegingen gelden voor het Jeugd- en Jongerenwerk, maar hier zijn de behoeften ten aanzien van beroepskrachten relatief beperkt, terwijl het vrijwel zeker geacht mag worden, dat eventuele uitbreiding — zij het gedeeltelijk — door de Rijksoverheid gesubsidieerd zal worden.
Met het oog op de toekomst is versterking van de wetenschappelijke afdeling binnen afzienbare tijd ongetwijfeld nodig, maar uitbreiding zal toch nog wel verschoven moeten worden naar later, tenzij hiervoor bijzondere middelen zouden kunnen worden verkregen.

13.4 Aan het geleidelijk aan aanstellen van regionale functionarissen voor de ondersteuning van gemeenschapsbesturen bij hun taak, zal

een grote prioriteit gegeven moeten worden, omdat de gemeenschappen niet alleen hun eigen taak binnen hun werkgebied hebben, maar ook omdat hun werk — waaronder het betrekken van meer humanisten in het Verbond — ook het landelijk werk schraagt, en niet alleen in financieel opzicht. Een regionaal functionaris waarop een gemeenschapsbestuur een beroep kan doen, zal niet direct in elke regio gerealiseerd kunnen worden, maar is ook niet voor alle regio's even urgent. Zeer zeker zal echter zo spoedig mogelijk hiermede een begin gemaakt moeten worden.

14.1 In het voorgaande is de conclusie getrokken dat bij een normale ontwikkeling voortgaande op het tot nu toe geldende stramien ook in de toekomst slechts weinig of geen ruimte is voor uitbreiding van van functionarissencorps, hoe nodig die ook — zie de sub-nota's geacht moet worden, en dat zelfs grote waakzaamheid geboden is om ernstige financiële moeilijkheden te vermijden.
Gesteld dient te worden dat in de verschillende takken van dienst de huidige bezetting minimaal is voor het werk dat gedaan moet worden om de zaken lopende te houden. De sector Geestelijke Verzorging is in 1967 gevoelig ingekrompen, zoals hiervoor in punt 13.2 reeds is gememoreerd, en op het Centraal Bureau heeft de structuurwijziging strekkende tot grotere doelmatigheid en effectiviteit in 1968 zijn afronding gekregen. Gedacht dient ook te worden — naast de zo noodzakelijke uitbreiding van het aantal leden — aan andere mogelijkheden waardoor ruimte voor uitbreiding verkregen zou kunnen worden, zoals b.v. door verbetering van de rentabiliteit (vermindering van lasten of vermeerdering van baten) van bestaande activiteiten. In dit opzicht is reeds overleg gepleegd en zijn reeds enkele maatregelen getroffen en worden andere voorbereid, strekkende tot:

a. versterking van de activiteit van het Steunfonds Practisch Humanisme;
b. versterkte activiteit ten aanzien van werving van provinciale en gemeentelijke subsidies voor het Vormingscentrum voor Militairen Het Coornherthuis, en ten aanzien van verhoging van de rijkssubsidie;
c. werving van bijdragen van belangstellenden voor Het Coornherthuis en voor het maandblad voor Militairen Ego;
d. staking van de exploitatie van het Vacantie- en Conferentieoord De Ark, daar ook de laatste reorganisatie niet geleid heeft tot opheffing van het jaarlijkse nadelige saldo (voor 1968 wordt wel een lager tekort verwacht dan in 1967 en vorige jaren; tekort in 1967: ƒ 8.866,— in 1966: ƒ 13.387,—, in 1965: ƒ 11.992,—;
e. systematische aandacht aan de exploitatie van periodieken en brochures door de vorming van een afzonderlijk stafbureau terzake in de organisatie van het Centraal Bureau;
f. volledige vergoeding door IHEU voor ten behoeve van IHEU verricht bureauwerk (niet vergoed in 1967: ƒ 5.669,—, in 1966: ƒ 8.943,—);

g. activiteit ter verkrijging van subsidie voor de bijkomende kosten voor de geestelijke verzorging gedetineerden.

De combinatie van de periodieken Mens & Wereld, In en Om, Het Woord van de Week tot één groter veertiendaags en aan alle leden toe te zenden blad — zie de betreffende subnota — heeft ook deze strekking.
De eerste fase hiervan — combinatie van Mens & Wereld en Het Woord van de Week tot één veertiendaags blad van 12 bladzijden — zal naar schatting de lasten met *f* 10.000,— à *f* 15.000,— per jaar kunnen verminderen. De tweede fase — staking van de afzonderlijke uitgave van In en Om, toezending van Mens & Wereld aan alle leden — kan daarna uitgevoerd worden, waarbij de — extra — bijdrage voor Mens & Wereld slechts circa *f* 5,— per jaar zal behoeven te zijn.

14.2 Een snellere ontwikkeling van de activiteiten van het Verbond als dienstenverlenend centrum zou ook mogelijk zijn indien:

a. te maken kosten direct leiden tot overeenkomstige inkomsten (zoals bij volledig gesubsidieerd werk);
b. de opbrengst uit bestaande inkomstenbronnen bijzonder sterk zou stijgen (b.v. door aanzienlijke groei van het ledental en/of abonnemententallen, maar ook b.v. bij verhoging van het afdrachtpercentage voor de contributie van leden van plaatselijke gemeenschappen;
c. belangrijke nalatenschappen, legaten en/of giften zouden worden ontvangen, of algemene subsidies als in Duitsland bestaan en als in Nederland door de Commissie Van Walsum voor kerkgenootschappen is voorgesteld;
d. andere inkomstenbronnen zouden kunnen worden aangeboord (b.v. straat- en huiscollecte, loterij, enz.);
e. voor nieuwe taken een rendabele exploitatie mogelijk is;
f. voor daarvoor geschikte delen van het werk risicodragend kapitaal kan worden aangetrokken (b.v. voor een uitgeverij, of voor het beheer van de vaste goederen).

14.3 In de in punt 14.2 gegeven opsomming komen punten voor waarop het Verbond weinig of geen invloed kan uitoefenen, terwijl andere nader onderzoek zullen vergen alvorens concrete plannen kunnen worden uitgewerkt en gepresenteerd. Wel dient nog iets gezegd te worden ten aanzien van het tweede punt.
De huidige contributieregeling houdt in, dat per inschrijving (echtparen gelden als één inschrijving) *f* 10,— per jaar als minimum moet worden betaald, vermeerderd met — als richtlijn — ½% van hetgeen het inkomen een bedrag van *f* 4.000,— per jaar te boven gaat. De totale opbrengst aan contributies wordt bepaald door de hoogte van de contributiebedragen en het aantal inschrijvingen. Er is reden onder ogen te zien, in hoeverre in deze factoren wijziging kan worden gebracht.

Een verhoging van de minimum-contributie tot ƒ 15,— per jaar (ƒ 20,— per jaar inclusief abonnement op Mens & Wereld) en overigens ½% van het inkomen, kan onder de huidige omstandigheden redelijk worden geacht en is dus wenselijk. Van sommige kanten is er voor gepleit de aan het inkomen gerelateerde contributieschaal, die als een belemmering voor toetreding van nieuwe leden wordt gezien, te doen vervallen en te volstaan met een voor alle ingeschrevenen geldende minimum-contributie. Voor een geestelijke organisatie als het verbond en gelet ook op het publiek, waartoe het zich in de eerste plaats wendt, kan een dergelijke glijdende contributieschaal echter op zich zelf moeilijk als niet passend worden beschouwd. De regeling blijkt in de praktijk bovendien ook niet te verwaarlozen resultaten op te leveren. Van de totale contributie-inkomsten ten bedrage van ƒ 370.000,— afkomstig van 11.000 inschrijvingen, wordt door ± 3.500 inschrijvingen de minimum-contributie, derhalve tezamen ƒ 35.000,— opgebracht. Invoering van één gelijke contributie — die uiteraard niet te hoog zou kunnen worden gesteld — zou dus, ook als wordt aangenomen dat een niet onaanzienlijk aantal leden vrijwillig meer dan dat minimum zou blijven betalen en dat de toeloop van nieuwe leden zou worden vergemakkelijkt, een aanmerkelijk risico met zich meebrengen. De glijdende contributieschaal — ware dan ook te handhaven. Gemeend wordt overigens, dat deze regeling een ernstige rem op de toeloop van nieuwe leden ook niet behoeft in te houden. De aan het inkomen gebonden schaal is als richtlijn vermeld. Nieuwe leden hebben, zeker zolang zij nog in een stadium van kennismaking met het Verbond verkeren, de vrijheid een daarbij passend contributiebedrag te verkiezen. Voor degenen, voor wie de stap naar het lidmaatschap niettemin te groot blijft, kan de mogelijkheid blijven bestaan om zich gedurende de eerste jaren als sympathisant — wiens bijdrage eveneens tot minimaal ƒ 15,— (inclusief Mens & Wereld ƒ 20,—) per jaar ware te verhogen — te laten inschrijven.
Uit het voorgaande zal duidelijk zijn, dat een aanzienlijke verhoging van de contributie-opbrengst — en dat is gezien de financiële positie eenvoudig harde noodzaak — in elk geval slechts kan worden verkregen door een forse stijging van het ledental. Een groot deel van de aandacht èn van het landelijk apparaat en van de gemeenschappen zal in de nabije toekomst op het bereiken van dat doel moeten worden geconcentreerd.

15.1 De financiële positie van het verbond is momenteel dus uiterst wankel.
Het beschikt niet over een vermogen van enige importantie, waarvan de opbrengst een deel van de exploitatielasten zou kunnen dekken, en dat een reserve zou kunnen zijn bij het optreden van tegenvallers t.a.v. de jaarlijkse baten totdat eventuele maatregelen strekkende tot bezuiniging of tot werving van nieuwe inkomsten of herstel van de oude bron effect sorteren. Indien het verbond nalatenschappen toevielen of grote legaten, dan moesten deze tot nu toe

steeds direct helpen om de jaarlijkse exploitatietekorten te dekken. Maar de positie van het verbond is ook wankel omdat de personeelskosten circa de helft van de totale lasten uitmaken en dit deel van de lasten zich op korte termijn vrijwel niet laat beperken. Daartegenover vertonen de verschillende soorten van inkomsten een verschillende mate van stabiliteit. Het meest stabiel is wellicht nog steeds het inkomen uit vermogen mits goed belegd, maar — zoals gezegd — die heeft het verbond niet of nauwelijks. Redelijk stabiel te achten zijn de inkomsten uit leveringen en diensten (abonnementen, deelnamekosten bijeenkomsten, e.d.), de inkomsten uit contributies, en de inkomsten uit overheidsseubsidies. Inkomsten uit het Steunfonds Practisch Humanisme en die uit giften e.d. hebben daarentegen een veel geringere mate van stabiliteit, al worden gelukkig ook wel giften ontvangen die enkele jaren blijven lopen. Terwijl tenslotte de inkomsten uit legaten en nalatenschappen geen enkele stabiliteit vertonen. De geringe stabiliteit van een niet onaanzienlijk deel van de middelen noodzaakt tot grote voorzichtigheid ten aanzien van nieuwe lasten waarvoor niet tegelijkertijd nieuwe stabiele middelen ter beschikking komen.

Bijlagen

CONGRESBESLUIT

Op het congres van april 1967 werd het volgende,
door een aantal gemeenschappen ingediende voorstel met algemene stemmen aangenomen:

Het congres enz.

a. is van mening dat de thans begonnen discussie over de plaats en de taak van het Humanistisch Verbond in de Nederlandse samenleving van essentieel belang is;

b. constateert dat het humanisme in versneld tempo van de periode van strijd om erkenning gekomen is in een periode waarin de gevolgen van deze erkenning ons voor ingrijpende problemen stellen; dat tussen taken enerzijds en ledental en beschikbare financiën anderzijds helaas een grote discrepantie bestaat; dat het in de komende jaren qua financiën onmogelijk zal zijn te voldoen aan alle behoeften aan noodzakelijke activiteiten en dat naar verwachting van alle verkregen rechten niet altijd onmiddellijk gebruik gemaakt kan worden;

c. overweegt dat de beschikbare mogelijkheden efficiënt benut dienen te worden en dat tevens meer inzicht moet worden verkregen omtrent in de nabije en verre toekomst te nemen maatregelen en te verwachten activiteiten op landelijk, regionaal en plaatselijk niveau en verder dat een grondig tweerichtingverkeer tussen hoofdbestuur en gemeenschappen bij het verwerven van dit inzicht en het bepalen van het beleid voor de toekomst de binnen het georganiseerde humanisme noodzakelijke coördinatie op ieder niveau zal bevorderen;

d. draagt het hoofdbestuur op:

1. uiterlijk in oktober 1967 een interne eerste beleidsnota betreffende de planning van activiteiten en de hiermee corresponderende budgettering, mankracht en organisatiestructuur te verstrekken aan de gewest- en gemeenschapsbesturen. Deze en volgende nota's dienen, naast overige naar het oordeel van het hoofdbestuur belangrijke aspecten, in elk geval de volgende onderwerpen te bevatten:
   — hoe het humanisme beter verstaanbaar te maken,
   — deelname aan het geestelijk en maatschappelijk leven,
   — activiteiten op wetenschappelijk, filosofisch en cultureel terrein,
   — publiciteit in de ruimste zin van het woord,
   — geestelijke vorming en in het bijzonder het vormingsonderwijs,
   — geestelijke verzorging en praktisch humanisme,
   — jeugd- en jongerenwerk,
   — internationale activiteiten,
   — de interne organisatie van het Verbond, alsmede het (voort)-bestaan van al die organisaties waarvoor het Humanistisch Verbond direct of indirect de verantwoordelijkheid draagt,
   — taken die (voorlopig) niet vervuld kunnen worden.

De planning dient betrekking te hebben zowel op de jaren 1968-1970 als op een aantal daarop volgende jaren; prioriteiten dienen te worden aangegeven;

2. het dáárheen te leiden dat deze nota's onderwerp van uitgebreide *studie* en *discussie* zullen zijn eventueel op de regionale conferenties;

e. besluit in vervolg op het vorenstaande gedurende een volle dag in het begin van 1969 het beleid van het Humanistisch Verbond voor een aantal volgende jaren aan de orde en zoveel mogelijk vast te stellen.

PERSPECTIEVEN HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING

1 Doel en betekenis van geestelijke verzorging

1.1. De mens vormt zich een beeld van de werkelijkheid door middel van zijn gewaarwordingen. Hij reageert echter niet op prikkels als zodanig, maar op de beleving daarvan. Na toetsing aan zijn waardensysteem vormt hij zijn waarnemingen om tot voorstellingen, die tezamen zijn beeld van de werkelijkheid vormen. De ervaren werkelijkheid vormt de grondslag voor een de mens in al zijn bestaansverhoudingen omvattende levensvisie, die de gerichtheid van de mens in de levenspraktijk bepaalt.

1.2. Dit beeld blijkt soms niet te funktioneren.
De handelingen van de mens kunnen in tegenspraak zijn met hetgeen hij eerder als waar en goed heeft erkend. Hij komt dan in schuld-situaties terecht, die een verdere ontplooiïng van zijn mens-zijn bemoeilijken of onmogelijk dreigen te maken.
In de tweede plaats is hierbij van betekenis, dat de mens leeft in een voortdurend veranderende wereld van ervaringen. Hierdoor is het mogelijk dat nieuwe ervaringen niet passen in de reeds ervaren werkelijkheid en als bedreiging gaan werken. Innerlijke onzekerheid en contactstoornissen kunnen hiervan het gevolg zijn.
Tenslotte is het mogelijk dat de samenstellende delen van de ervaren werkelijkheid onvoldoende samenhang vertonen, waardoor een brokkelig geheel ontstaat, dat verschillende grondpatronen van gedrag oplevert. Innerlijke onvrede kan hiervan het gevolg zijn.
Geestelijke verzorging beoogt voor de mens met vragen en moeilijkheden van geestelijke aard, die mogelijkerwijze de ontplooiïng van zijn mens-zijn in de weg staan, een situatie te scheppen, waarin deze onbelemmerd en onbedreigd kan komen tot onderzoek en herziening van zijn werkelijkheidsbeeld.

1.3. Het is een ernstige misvatting dat geestelijke verzorging bedoeld is voor min of meer scheefgegroeide mensen. Met name de veranderingen, die zich in onze tijd in het levensbesef van de mens voltrekken, plaatsen menigeen voor vragen en moeilijkheden van geestelijke aard.
Daarbij doet zich de omstandigheid voor dat men zich achtergrond en oorzaak der moeilijkheden niet altijd bewust is. Menigmaal blijkt dat achter concrete vragen, die men aan een geestelijke raadsman voorlegt, een existentiële onzekerheid schuil gaat, soms zelfs een verlies van het besef van menselijkheid valt te constateren.
Geestelijke verzorging is een belangrijke bijdrage tot de geestelijke volksgezondheid. In het Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid van januari 1968 is de tekst opgenomen van de rede, die de staatssecretaris van sociale zaken en volksgezondheid uitsprak bij de ingebruikneming van de nieuwe huisvesting van het

Nationaal Protestants Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid. Bij die gelegenheid merkte de staatssecretaris onder meer op: „Wat is gezondheid, en hoe is gezondheid te bevorderen? Deze vragen ..... voeren ons naar het vlak van het existentiële, het totaal-menselijke. Wij zijn daar op het terrein waar wellicht de pastor evenveel of nog meer bij te dragen heeft aan de geestelijke gezondheid dan de geneesheer."

2 De huidige opzet van de geestelijke verzorging

2.1. Met betrekking tot de huidige en de toekomstige opzet van de geestelijke verzorging dienen we onderscheid te maken tussen het ingebouwde en niet-ingebouwde werk. Onder ingebouwde geestelijke verzorging verstaan we het werk, dat in andere organen dan het Humanistisch Verbond plaats vindt; onder niet-ingebouwde geestelijke verzorging het werk dat geheel binnen het Verbond verricht wordt.
In overeenstemming met de organisatievorm van de diensten waarbinnen het ingebouwde werk plaats vindt, worden deze vormen van geestelijke verzorging centraal geleid. Dit geldt voor de geestelijke verzorging in de arbeiderskampen, de inrichtingen van justitie en het leger.
Het spreekt vanzelf dat het Humanistisch Verbond ten aanzien van deze vormen rekening moet houden met de bijzondere situatie waarin het werk verricht wordt, alsmede met de door de desbetreffende organen vastgestelde richtlijnen en voorschriften. Het voorgaande tast de eigen verantwoordelijkheid van het Verbond niet aan. Het Verbond blijft verantwoordelijk voor inhoud en methodiek van de humanistische geestelijke verzorging. Op het Verbond rust tevens de plicht er op toe te zien dat de materiële en financiële voorzieningen, die de toegang verlenende organen treffen, de kwaliteit van het werk niet aantasten en de bewegingsvrijheid van de geestelijke raadslieden waarborgen.

2.2. Het ingebouwde werk omvat de geestelijke verzorging in de arbeiderskampen, de inrichtingen van justitie en het leger.

De geestelijke verzorging in de arbeiderskampen is een onder rijkssubsidie staande dienst. Omvang en intensiteit van dit werk zijn door allerlei omstandigheden afgenomen. Door deze ontwikkeling is het aantal bij de humanistische geestelijke verzorging betrokken groepen arbeiders van ongeveer 35 in de topperiode tot 10 à 12 geslonken. Het aantal full-timers daalde van drie op één en het aantal vrijwillige geestelijke raadslieden van 25 à 30 tot 10 à 12. Toch kan men pleiten voor het instandhouden van deze dienst, omdat bij calamiteiten of andere bijzondere omstandigheden weer grote groepen arbeiders in kampen moeten worden ondergebracht. Zonder zulke bijzondere omstandigheden kan worden aangenomen, dat de omvang van het werk geleidelijk aan nog verder zal afnemen. Dit zal naar schatting na ongeveer drie jaar zichtbaar worden.

De geestelijke verzorging in de inrichtingen van justitie wordt voor nagenoeg honderd procent door de overheid gefinancierd.
Ruim dertien jaar is dit werk door vrijwilligers verricht. Als gevolg van enkele wijzigingen in de Gevangenismaatregel hebben per 1 januari 1968 tien geestelijke raadslieden in volledige dienst het werk van de vrijwilligers overgenomen. Zij staan onder leiding van de centraal geestelijke raadsman bij de inrichtingen van justitie, die voor bijzondere taken wordt bijgestaan door een geestelijke raadsman in algemene dienst. De centraal geestelijke raadsman en de raadslieden in volledige dienst hebben de status van rijksamtenaar.
Zij worden, op voordracht van het Humanistisch Verbond, benoemd door de Minister van Justitie. De geestelijke raadsman in algemene dienst bezit niet de status van rijksambtenaar. Het salaris en de bijkomende kosten voor deze funktionaris worden echter voor honderd procent door het departement van justitie gesubsideerd.
Wat betreft de ambtelijke uitoefening van hun funktie zijn de door de overheid benoemde geestelijke raadslieden verantwoording schuldig aan de Minister van Justitie; wat betreft inhoud en methodiek van hun werk aan het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Met betrekking tot het aantal geestelijke raadslieden in volledige dienst kreeg het Verbond niet wat het vroeg. Het vroeg de aanstelling mogelijk te maken van veertien full-timers; het werden er tien. Binnenkort zal het hoofdbestuur de toelating van geestelijke raadslieden in de rijksinrichtingen voor minderjarigen aan de orde stellen. Gezien het bijzondere karakter van dit werk zal het de aanstelling van enkele full-timers bepleiten.
In het kader van de Nationale Federatie voor Kinderbescherming houdt een studiecommissie zich bezig met de geestelijke verzorging van minderjarigen in de particuliere inrichtingen. De centraal geestelijke raadsman bij de inrichtingen van justitie maakt van deze commissie deel uit. De mogelijkheid dat geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond toegang krijgen tot een aantal van deze inrichtingen lijkt niet uitgesloten.

Geestelijke verzorging nederlandse strijdkrachten.
Per 1 september 1967 is de humanistische geestelijke verzorging definitief in de nederlandse strijdkrachten ingevoerd. Onder de nieuwe regeling, waarbij de aparte verklaring voor de humanistische geestelijke verzorging is weggevallen, kan met een verdere uitbreiding van het deelnemerstal rekening gehouden worden.
Het aantal geestelijke raadslieden (de hoofdraadsman inbegrepen) bedroeg eind 1968 acht. Er wordt naar gestreefd reeds nu tot tien raadslieden te komen.
Naast het hier genoemde aantal werken nog twee raadslieden in de directie van Het Coornherthuis.
De kosten voor het werk in de strijdkrachten komen voor rekening van de Minister van Defensie. Op deze regeling zijn echter twee uitzonderingen, t.w. het vormingscentrum Het Coornherthuis en

het maandblad Ego.
De subsidie, die de minister aan het vormingscentrum en Ego verleent, is zodanig dat aan beide ongeveer ƒ 10.000,— per jaar van particuliere zijde moet worden bijgedragen. Dit bedrag werd tot nu toe door het Humanistisch Thuisfront betaald, overeenkomstig een afspraak gemaakt toen het Humanistisch Verbond de geestelijke verzorging overnam. Naar alle waarschijnlijkheid komt dit bedrag met ingang van 1 januari 1969 voor rekening van het Humanistisch Verbond. In de loop van de komende jaren kan het tot ongeveer ƒ 15.000,— oplopen.

2.3. Onder het niet-ingebouwde werk vallen:

a de plaatselijke geestelijke verzorging.
b de geestelijke verzorging in min of meer gespecialiseerd verband, zoals in ziekenhuizen, sanatoria, bejaardentehuizen, psychiatrische inrichtingen en voor personeel van deze inrichtingen; medewerking aan telefonische hulpdiensten; begeleiding bij huwelijk, begrafenissen en crematies; geestelijke verzorging binnen bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden; hulp en advies voor a.s. dienstplichtigen en dienstweigeraars; medewerking aan de humanistische correspondentiekring voor huwelijkscontacten.
c Gespreksgroepen voor buitenkerkelijken.
d Geestelijke verzorging voor studenten en het werk van de academische contactorganen.

Het werk van deze diensten wordt verricht door vrijwilligers. Zij worden begeleid door één full-timer en één part-timer. Bovendien heeft het Humanistisch Verbond in het Waterweggebied één full-time geestelijke raadsman, die echter ook nog aandacht besteedt aan de geestelijke verzorging in de ziekenhuizen.

3 Perspectieven

3.1. Naar verwachting zal het ingebouwde werk, althans voor zover dat ressorteert onder de departementen van defensie en justitie, in de komende jaren een uitbreiding te zien geven. De daaruit voor het Verbond voortvloeiende financiële consequenties blijven echter van bescheiden aard.

3.2. Op dit moment is het Verbond voor de financiering van het niet-ingebouwde werk op eigen middelen aangewezen. Gezien de betekenis van kwalitatief verantwoorde geestelijke verzorging hoopt het mettertijd dit werk door de overheid gesubsidieerd te krijgen. Met deze mogelijkheid kan nog geen rekening worden gehouden.

3.2.1. De plaatselijke geestelijke verzorging, die door omstreeks negentig vrijwilligers wordt verricht, heeft leiding nodig om het eigen perspectief van geestelijke verzorging bewust te maken, en om er, o.m.

bij plaatselijke instanties, de nodige bekendheid aan te geven.
Momenteel is voor dit werk, samen met dat van de geestelijke verzorging voor studenten, slechts één beroepskracht beschikbaar. Ervan uitgaande dat het maximum aantal vrijwilligers waarmee één full-time kracht aan te trekken. Deze leidinggevende fulltig, en waarmee een full-timer in regionaal verband kan werken op omstreeks zestig ligt, kan uit het voorgaande worden geconcludeerd dat geen der genoemde diensten voldoende behartigd kan worden.
Reeds nu heeft de plaatselijke geestelijke verzorging behoefte aan twee leidinggevende full-timers. Bovendien is het nodig het aantal regionale full-timers uit te breiden. Hiermee werd met goed gevolg in het Waterweggebied een begin gemaakt. In andere rayons, m.n. in Amsterdam, Den Haag en de IJmond wordt de noodzaak van een beroepskracht steeds dringender gevoeld.

3.2.2. In verband met de regelmatige groei en het bijzondere karakter van de geestelijke verzorging in min of meer gespecialiseerde verbanden is het nodig voor het werven en coachen van de op deze terreinen werkende vrijwillige geestelijke raadslieden tenminste één full-time kracht aan te trekken. Deze leidinggevende fulltimer zal nauw moeten samenwerken met zijn collegae van de plaatselijke geestelijke verzorging, o.m. voor onderlinge plaatsvervanging bij ziekte en vakantie.

3.2.3. Door de toevallige omstandigheden zijn de gespreksgroepen voor buitenkerkelijken enige jaren geleden bij de geestelijke verzorging ondergebracht. Mettertijd zou het Verbond wellicht de vraag onder ogen kunnen zien of dit werk zich meer op het terrein van de vorming dan van de geestelijke verzorging beweegt. Dat geldt ook voor het gespreksgroepenwerk in en van de gemeenschappen. Gezien de huidige outillage van de Algemene Commissie Geestelijke Vorming verdient het aanbeveling met betrekking tot dit punt voorlopig niet tot re-organisatie over te gaan.
Dit werk biedt overigens grote mogelijkheden, zowel om buitenkerkelijke niet-leden de inhoud van het moderne humanisme bewust te maken, als om hen in het werk van het Verbond te betrekken.
Aan het aantal te interesseren buitenkerkelijken is voorshands geen grens, evenmin als aan het aantal potentieel geschikte gespreksleiders. De enige grens is gelegen in het aantal full-timers voor het werven en coachen van gespreksleiders.
Thans besteedt één beroepskracht een deel van zijn tijd aan dit werk. Het maximum aantal groepen dat hij draaiende kan krijgen en houden ligt op ongeveer zestig. Door hen worden elk jaar ongeveer duizend buitenkerkelijken bij dit werk betrokken. Dit aantal zou aanmerkelijk opgevoerd kunnen worden.
Voorshands is het wenselijk voor dit werk één full-timer extra uit te trekken.

3.2.4. De geestelijke verzorging voor studenten en het werk van de academische contactorganen is begonnen als individueel werk voor studenten. Overeenkomstig een algemene tendens wil dit werk zich ontwikkelen tot het vertegenwoordigen van het moderne humanisme in de academische gemeenschap als geheel. In verband hiermede zijn tot nu toe negen academische contactorganen gevormd of in oprichting. Veelvuldig wordt op deze organen een beroep gedaan voor lezingen, discussies en representaties. Vooral de voorlichting van eerstejaars in de novitiaatstijd stelt hoge eisen.
Het werk dreigt een facade te worden wanneer, gelijk dat nu het geval is, één full-timer slechts een kwart van zijn werktijd voor deze omvangrijke en uitermate belangrijke taak beschikbaar heeft. Voor het goed funktioneren van deze dienst is tenminste één full-timer nodig.

4 Vereiste Personeelsbezetting en verdere behoeften

Op dit moment heeft de niet-ingebouwde geestelijke verzorging de beschikking over twee full-timers, nl. één voor de landelijk georganiseerde plaatselijke geestelijke verzorging en één voor het Waterweggebied, alsmede een part-time kracht voor de gespreksgroepen. Naar uit het voorgaande hoofdstuk blijkt dient dit aantal zo spoedig mogelijk te worden opgevoerd tot tien full-time krachten, nl. twee voor de landelijk georganiseerde plaatselijke geestelijke verzorging en vier voor de regionaal georganiseerde, alsmede één voor de geestelijke verzorging in gespecialiseerde verbanden, twee voor het gespreksgroepenwerk, en één voor de geestelijke verzorging van studenten en het werk van de academische contactorganen. Dat betekent een geleidelijke uitbreiding van het aantal full-timers met zeven.
Teneinde deze beroepskrachten volledig vrij te krijgen voor hun eigenlijke taak zal ieder van hen de beschikking moeten hebben over een bureau met administratieve hulp.

5 Slotopmerkingen

5.1. In deze nota is geen onderscheid gemaakt tussen geestelijke verzorging en praktisch humanisme. Waar dit in het land wel geschiedt verstaat men onder geestelijke verzorging hulp bij geestelijke moeilijkheden en onder praktisch humanisme bijstand in praktische nood.
Uit hetgeen in het eerste hoofdstuk naar voren werd gebracht blijkt dat dit onderscheid niet altijd houdbaar is.
Bovendien is het wenselijk, teneinde verwarring te voorkomen, zoveel mogelijk af te stemmen op algemeen gebruikelijke termen. In dit verband wordt eraan herinnerd dat, met betrekking tot het werk ten behoeve van gedetineerden en militairen, wet en maatregel van geestelijke verzorging spreken, ook waar dit werk niet expliciet gericht is op de behandeling van moeilijkheden.

5.2. Aanvankelijk ressorteerde het zgn. contactbezoek onder de landelijk georganiseerde geestelijke verzorging. Sinds enkele jaren is het bij de gemeenschapsbesturen ondergebracht.
Alhoewel het niet de bedoeling is op deze beslissing terug te komen, lijkt een pleidooi voor een duidelijke relatie tussen de plaatselijke geestelijke verzorging en het contactbezoek wenselijk. De contactbezoeker dient erop te worden voorbereid dat hij bij leden kan stuiten op vragen en moeilijkheden van geestelijke aard.
Een zekere scholing en een systematische begeleiding van de contactbezoekers, waarvoor o.m. op de plaatselijke geestelijke verzorging een beroep kan worden gedaan, is noodzakelijk.

5.3. Met de aanstelling van de geestelijke raadsman in het Waterweggebied is een eerste stap gezet naar een zekere decentralisatie van de plaatselijke geestelijke verzorging. De aanstelling van raadslieden in andere delen van het land zal hieraan meer reliëf geven.
Deze decentralisatie, hoe nuttig en noodzakelijk die ook is, dient wel met de nodige zorg te geschieden.
In de eerste plaats zal de toenemende zelfstandigheid van plaatselijke bureaus voor geestelijke verzorging niet mogen leiden tot onderlinge onafhankelijkheid. Daarnaast dienen er mettertijd organen te komen waarbinnen de verschillende diensten van geestelijke verzorging, zoals plaatselijke geestelijke verzorging, geestelijke verzorging in gespecialiseerd verband, het werk van de arbeidersgespreksgroepen, met elkaar in contact worden gebracht. Wellicht zullen in de toekomst regionale directeuren dit coördinerende werk gaan verrichten.

5.4. Schematische samenvatting:

	aantal beroepskrachten			
	thans	1e urgentie	2e urgentie	totaal
dienst plaatselijke G.V.	1 [1]	1	—	2
regionale G.V.	1 [2]	1	2	4
G. V. in gespecialiseerd verband		1	—	1
gespreksgroepen v. buitenkerkelijken	parttime	½	1	2
G.V. voor studenten		1	—	1
totaal	2 + parttime	4½	3	10

[1]) Besteedt thans tevens aandacht aan G.V. in gespecialiserd verband en G.V. studenten.
[2]) Leidt thans tevens het ziekenbezoek.

PERSPECTIEVEN VOOR HET HUMANISTISCH VORMINGSONDERWIJS

I. *Inleiding*

Vorming is een hoeksteen van de humanistische activiteit. Bijeenkomsten, gespreksgroepen, publicaties, radio en televisie, kunnen en moeten daaraan ook dienstbaar worden gemaakt. In beginsel heeft de Algemene Commissie voor Geestelijke Vorming ook dit hele gebied tot werkterrein. Om praktische redenen echter beperkt zij zich voorshands tot het humanistisch vormingsonderwijs.

Om het toekomstig beleid te kunnen vaststellen, moet men uitgaan van de huidige feitelijke situatie van het Humanistisch Verbond enerzijds, en de te verwachten ontwikkeling in het kader van de mammoetwet anderzijds. Het H.V. telt ruim 15.500 leden. Het Centrum voor Humanistische Vorming (C.H.V.) telt 2.200 contributanten, waarvan tweederde lid is van het H.V. Er zijn 80 gemeenschappen, waarvan 44 meer dan honderd leden tellen. In Noord- en Zuid-Holland en Utrecht zijn 24 gemeenschappen en buiten de randstal Holland 20 gemeenschappen, die meer dan honderd leden tellen. De spreiding over het land en de grootte der gemeenschappen spelen een rol bij het bepalen van een gedragslijn.
Dat wil zeggen, dat wij onze aandacht voorlopig alleen kunnen richten op die gemeenschappen of groepen gemeenschappen, die alleen of gezamenlijk van voldoende omvang zijn om een groep deelnemers aan een applicatiecursus (zie voor dit begrip verderop onder III d) bijeen te kunnen brengen.

II. *Taakomschrijving van de dienst H.V.O.*

De dienst tracht het humanistisch vormingsonderwijs tot ontwikkeling te brengen en te doen integreren in zoveel mogelijk onderwijsinstituten en daarbuiten met het doel jongeren te helpen en aan te sporen zelfstandig een levensvisie te ontwerpen. Het kenmerk van deze geestelijke vorming is het leiden en begeleiden bij het denken van de jonge mens over eigen bestaan en bestemming, over leven en wereld in het algemeen, waarbij ideeën die in verschillende humanistische opvattingen funktioneren uiteraard mede een richtsnoer bieden.

III. *Middelen waarmede het H.V.O. tot ontwikkeling wordt gebracht*

a De Algemene Commissie voor Geestelijke Vorming (A.C.G.V.) kent twee sub-commissies, t.w. voor Algemene Zaken, voornamelijk betrekking hebbend op het inhoudelijke van de geestelijke vorming en voor Organisatorische Zaken, voor de organisatorische realisering van het H.V.O.

b Het aanstellen van landelijke en/of regionale funktionarissen voor het H.V.O. (zie verder punt V).

c Het in de gemeenschappen verenigen in werkgroepen van hen, die een actief aandeel willen nemen ter bevordering van de geestelijke vorming of de organisatie daarvan.

d De opleidingen tot vormingsleider: aan het H.O.I. voor een volledige bevoegdheid. Voorts in de vorm van tweejarige plaatselijke of regionale applicatiecursussen, die een voorlopige bevoegdheid geven die na enkele praktijkjaren in een definitieve kan worden omgezet en tenslotte aan enkele kweekscholen, waar alleen een lagere bevoegdheid kan worden verkregen.
De applicatiecursussen werken met enkele losse docenten en een vaste studieleider.

e De benoeming tot en het ontslag van vormingsleiders geschiedt uitsluitend door het hoofdbestuur na voorafgaand advies van het gemeenschapsbestuur.

f Het produceren van handleidingen en lesmateriaal.

g Het geven van voorlichting aan ouders, leraren en belangstellenden, onder meer in TAAK en TOEKOMST, en d.m.v. bijeenkomsten en conferenties.

IV. *Perspectieven*

Men mag verwachten, dat de invoering van de wet op het voortgezet onderwijs — en een eventuele wijziging van de lager-onderwijswet — de behoefte aan H.V.O. zal doen toenemen. Ouders wier kinderen deelnemen aan het H.V.O. zal op het bestaan van het C.H.V. moeten worden gewezen. Er kan gewezen worden op de financiële betekenis naast de mogelijkheid een actief aandeel te nemen in het helpen het H.V.O. in de scholen tot stand te brengen. Het is gewenst, dat meer gemeenschapsbesturen werkgroepen H.V.O. tot stand brengen, waaraan gedelegeerd kan worden. De verantwoordelijkheid voor de werkgroep moet liggen bij het gemeenschapsbestuur. Verwacht kan worden, dat het aantal werkgroepen H.V.O. (aantal op 1-2-1968: 12) zich in de komende vijf jaar zal uitbreiden tot 25 à 30.

De ontwikkeling van het H.V.O. is geheel afhankelijk van het aantal beschikbare vormingsleiders. Daarom is onze aandacht op het ogenblik primair gericht op de opleiding van een corps vormingsleiders, waarbij naar de tot dusver opgedane ervaringen de knelpunten vooral liggen in het vinden van cursisten en bekwame studieleiders voor de applicatiecursussen. Op 1 februari 1968 zijn er vier applicatiecursussen aan het werk, t.w. in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en 't Gooi. Het lijkt mogelijk dit aantal binnen afzienbare tijd (d.w.z. ongeveer één jaar) op tien te brengen. Thans (1-2-'68) zijn er reeds 15 vormingsleiders in funktie. Wanneer wij zeer voorzichtig taxeren, dat elke applicatiecursus 3 vormingsleiders oplevert, die daadwerkelijk in funktie kunnen treden, kunnen er in september 1968 15 plus 4 x 3 = 27 vormingsleiders aan het werk zijn. Eén jaar later kunnen daar nog 10 x 3 = 30 plus een aantal afgestudeerden van het H.O.I. (6?) bijkomen. Het aantal jaarlijks funktionerende applicatiecursussen zal zich in de komende vijf jaar waarschijnlijk uitbreiden tot 15. Het aantal openbare scholen voor V.H.M.O. en U.L.O. die in principe in aanmerking komen voor één of meer groepen H.V.O., bedroeg op 1 juli 1967: 514. Het ligt in de bedoeling nadat de opbouw van het H.V.O. op deze schooltypen (in het kader van

de mammoetwet: V.W.O., H.A.V.O. en M.A.V.O.) een eind is gevorderd, het H.V.O. tevens te introduceren bij de andere scholen voor voortgezet onderwijs, wellicht ook in de hoogste klasse van het L.O.

In België bestaat een vereniging van leraren voor de moraal en ethiek, genaamd „De WERKGEMEENSCHAP LERAARS VOOR ETHIEK", die een eigen periodiek uitgeeft, „De Moralist". Een dergelijke werkgemeenschap zou in Nederland kunnen ontstaan. Een geëigend tijdschrift kan tweemaandelijks worden uitgegeven, waarin vormingsschema's, materiaal en suggesties naast beschouwingen over doel, waarde en inhoud van de geestelijke vorming kunnen worden afgedrukt. Met de Belgen zou gestreefd kunnen worden naar een Belgisch/Nederlandse uitgave van een tijdschrift voor de humanistische geestelijke vorming. Voorlopig zal deze stof worden opgenomen in een eigen rubriek in ons blad Kader.

V. *Omvang van de taken, benodigde mankracht en verdere behoeften*
Sedert 1 mei 1967 is er één full-time funktionaris beschikbaar (consulent H.V.O.). Deze is betrokken o.a. bij de volgende werkzaamheden:

1 *vergaderen*
   a met A.C.G.V. en commissies;
   b met gemeenschapsbesturen en werkgroepen.

2 *organisatie:*
   a vormen van werkgroepen in samenwerking met gemeenschapsbesturen;
   b ontwikkelen van cursussen voor voorlopige vormingsleiders in samenwerking met werkgroepen H.V.O. of gemeenschapsbesturen;
   c stimuleren van opleidingen tot humanistisch vormingsleider aan kweekscholen;
   d vergroten van het aantal contribuanten van het C.H.V.;
   e uitvoeren van besluiten van de A.C.G.V.;
   f realisering van het H.V.O. in samenwerking met werkgroepen en gemeenschapsbesturen.

3 *begeleiden:*
   a van vormingsleiders;
   b van werkgroepen of gemeenschapsbesturen.

4 *voorlichting:*
   a spreekbeurten;
   b verzorgen en doen verzorgen van publicaties;
   c door gesprekken met hoofden en leerkrachten van onderwijsinstituten.

5 *Taak en Toekomst:*
   a verzorgen voor verschijning één keer per kwartaal;
   b zoeken naar medewerkers, die kunnen publiceren.

6 *administratie:*
   a correspondentie met werkgroepen, besturen, vormingsleiders, hoofden van onderwijsinstituten, overheden enz.;
   b rapporteren over begeleiden;
   c voorbereiden van vergaderingen met commissies en werkgroepen;
   d notuleren van commissievergaderingen.

Gezien de huidige omvang van de taak van de consulent, zou hij nu reeds bijgestaan moeten worden door een administratieve kracht.

Voor uitsluitend de begeleiding van vormingsleiders lijkt een aantal van 60 voor één consulent de maatstaf. De consulent houdt zich thans echter ook bezig met het hele terrein van de ontwikkeling van het H.V.O., dus ook met de opzet van de bijscholing, vorming van werkgroepen, voorlichting enz. Het aantal werkgroepen, bijscholingscursussen en opleidingen aan kweekscholen zal zich uitbreiden.

In de tweede fase, wanneer er méér dan 60 vormingsleiders in funktie zullen zijn, zal er een tweede consulent nodig zijn. Voor het vele organisatorische werk dienen dan reeds een organisatiefunktionaris, een secretaresse en een typiste aangetrokken te zijn.

In de volgende fase zal er behoefte zijn aan:
   één hoofdconsulent
   twee consulenten
   één organisatiefunktionaris
   één administratieve kracht
   één typiste

Uit het voorgaande kan afgeleid worden, dat kantoorruimte voor de dienst H.V.O. nodig zal zijn, zodra er tot uitbreiding van personeelsbezetting wordt overgegaan.

GEESTELIJKE VERZORGING EN GEESTELIJKE VORMING

Enige beleidsaspecten

De termen verzorging en vorming kunnen op zichzelf genomen licht aanleiding geven tot misverstand. Verzorging heeft iets neerbuigends en vorming doet denken aan kneden.

Niettemin is het moeilijk om meer doeltreffende termen te vinden. We spreken van raadslieden en soms van raadswerk (counselling), maar de wettelijk erkende term is verzorging en verzorgers. Het zou verwarrend zijn als we daarvan in dit stadium afweken. Ook het woord vorming (Bildung) heeft een door historie en spraak geijkte gebruikswaarde. Men spreekt van vormingswerk in een verwante betekenis. Ook hier zou een andere term licht verwarring scheppen. In het humanistisch spraakgebruik is er dan ook naar gestreefd deze bestaande begrippen, waar nodig een eigen inhoud te geven.

Voor de duidelijkheid is het nuttig de gangbare definities van beide termen hier allereerst naast elkaar af te drukken.

Onder humanistische *geestelijke verzorging* wordt verstaan de systematische ambtshalve *bemoeienis* met de mens in zijn geestelijke *moeilijkheden* en bij de ontplooiing van zijn menszijn teneinde de *krachten te activeren* die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te *hanteren*
waardoor hij met zijn totale zijn betrokken raakt op het totaal van zijn levensverhoudingen (GV op HG 1958)

Onder humanistische *vorming* (onderwijs) wordt verstaan de systematische ambtshalve *aanbieding* van *bouwstoffen* van cultuurhist., anthropologische en maatschappelijke aard die zodanig *appeleren* aan de ander dat deze aangespoord wordt zelfstandig een levensvisie te *ontwerpen.*
waardoor hij met zijn totale zijn betrokken raakt op het totaal van zijn levensverhoudingen (HVO 1966)

Wat leert nu de vergelijking van deze beide definities? Als men let op de cursiveringen dan gaat het bij verzorging om *bemoeienis* in moeilijkheden en bij ontplooiing teneinde krachten te *activeren* om een levensvisie te *hanteren;*
en bij vormings(onderwijs) om
aanbieding van bouwstenen die zodanig *appeleren,* dat men aangespoord wordt een levensvisie te ontwerpen.

Wat opvalt is, dat beide omschrijvingen het grootste deel gemeen hebben. En dat hoeft niet te verwonderen want ze liggen in elkaars verlengde. De samenhang is tweezijdig: bemoeienis bij moeilijkheden gaat veelal ongemerkt over in ontplooiing van mens-zijn; en het ontwerpen van een levensvisie roept vaak als vanzelf vragen op omtrent het hanteren er van.

Konkreet uitgedrukt: de raadsman is ook vormingsleider; de vormingsleider moet ook raadsman kunnen zijn.

In de strijdkrachten, de arbeiderskampen, de academische wereld en (in mindere mate) in de inrichtingen van justitie ziet men beide activiteiten dan ook in elkaar overgaan. Hetzelfde ervaren sommige vormingsleiders, met name bij gespecialiseerde groepen (maatschappelijke werksters, verpleegsters e.d.).

Dienovereenkomstig loopt de opleiding voor raadsman en vormingsleider voor een groot deel parallel. Men zou zelfs kunnen denken aan een volledige samensmelting van beide diensten, maar dusdoende zou men toch een accentverschil in aanleg en belangstellingsrichting van raadslieden en vormingsleiders miskennen. Men zou ook tekort doen aan beider specialisaties. Want er is wel een gebied, dat zij gemeenschappelijk bestrijken, maar er zijn ook terreinen die tamelijk ver uiteen liggen, aan de ene kant b.v. de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden en aan de andere kant b.v. het vormingswerk in de brugklasse.

De betekenis van deze beschouwingen is vooral de nadruk die er door komt te vallen op het vormende karakter van het raadsliedenwerk en op het raadplegende karakter van het vormingswerk. Om propagandistische en beleidsoverwegingen is in het verleden bij de geestelijke verzorging wel eens te zeer de nadruk gelegd op moeilijkheden die opgelost moeten worden en nood die gelenigd moest worden. Geestelijke verzorging is echter niet in het bijzonder bestemd voor „kneusjes", het moet gericht zijn op de normale mens en zijn vragen, zijn moeilijkheden, soms zijn „nood" en altijd ook op zijn ontplooiing. Daardoor is het een wezenlijk bestanddeel van het vormingswerk in de ruimste zin. Het verdient daartoe een gelijke prioriteit. Niet omdat het thans (door toevallige omstandigheden nog) een veelvoud aan mensen bereikt, vergeleken met de aantallen van het vormingswerk, maar omdat het kontakt in deze sfeer intensiever en daardoor vruchtbaarder kan zijn.

Aan de andere kant moet het vormingsonderwijs ook niet als een vrijblijvende zaak beschouwd worden. Dit onderwijs is niet algemeen, omdat het met name wordt geïnspireerd door de gedachte van menselijke zelfbestemming en menselijke verbondenheid, zoals deze in de humanistische levensbeschouwing tot uitdrukking komt. Het is een open onderwijs omdat het vanuit deze gedachte zo zal worden gegeven dat het de confrontatie ook met andere levensovertuigingen dan de humanistische zal omvatten zulks met het doel de neiging tot persoonlijke, zelfstandige keuze en stellingname van de deelnemers te wekken.

Het vraagt van de vormingsleiders een schroomvolle, eerbiedige benadering van de hem toevertrouwde leerlingen. Maar deze hebben er ook recht op te weten waar de vormingsleider staat. Vooral oudere leerlingen zullen daaraan hun eigen inzichten vormen. En het is geenszins uitgesloten, dat ze konkrete vragen zullen voorleggen over sex, vriendschap, moed, trouw en levenszin. De vormingsleider zal daarop geen pasklare antwoorden geven — zal misschien ook de veelheid van mogelijke antwoorden bespreken — maar zal niet kunnen en mogen verdoezelen dat humanisten die antwoorden zoeken in een sfeer van openheid, creatieviteit en solidariteit.

Dit onderwijs onderscheidt zich van het algemene schoolvak „Kennis van het geestelijk leven" doordat het in alle openheid toch een ontmoeting met de humanistische levensovertuiging inhoudt en er op gericht is de jongeren, in vrijheid weliswaar, behulpzaam te zijn bij de persoonlijke vormgeving van hun leven. Daarom kan het ook geen gewoon schoolvak zijn, maar moet het wettelijk vergeleken worden met godsdienstonderwijs. Of het humanistisch vormingsonderwijs en het schoolvak kennis van het geestelijk leven op den duur naast elkaar zullen blijven bestaan, is op dit moment onmogelijk te voorspellen. In feite immers is er alleen nog maar sprake, óf van godsdienstonderwijs dat als kwasi-algemeen vak de school is binnengesmokkeld onder de titel „Bijbelkennis", òf — op zijn best — van een vak „Cultuurgeschiedenis van het christendom", dat evenals bijbelkennis vrijwel uitsluitend door predikanten gegeven wordt. Daarnaast is humanistisch vormingsonderwijs een onmisbaar tegenwicht.

Het zal intussen nodig zijn duidelijk te maken dat het vak cultuurgeschiedenis van het christendom als afzonderlijk vak een wezensvreemd element in de school is, om van bijbelkennis maar niet te spreken. De cultuurgeschiedenis van het christendom en de bijbelkennis behoren thuis (met andere zaken) in het vak kennis van het geestelijk leven en dit vak moet ook door gekwalificeerde niet-christenen gegeven kunnen worden. Op dit terrein dreigt een ernstige discriminatie van (eventueel zelfs universitair gevormde) humanistische vormingsleiders te ontstaan. Erger dan de discriminatie is evenwel de daarmee samenhangende deformatie van het vak. Humanisten zullen moeten opkomen voor een juiste naam, een juiste inhoud en een juiste bevoegdheidsomschrijving. Maar ze zullen ook met kracht hun eigen vormingswerk (niet als algemeen schoolvak) moeten bevorderen. Want de ervaring heeft geleerd, dat het vereiste prestige verkregen wordt door de prestatie in het eigen werk.

Misschien ontwikkelt zich dan juist het vak Kennis van het geestelijk leven te zijner tijd zo, dat het in een zich steeds meer van zijn grondslagen bewust geworden algemene (openbare) school godsdienst- en vormingsonderwijs in het verband van die school overbodig maakt.

Misschien echter maakt het juist de behoefte levend aan een vormings- (en godsdienst-) onderwijs, dat zich meer van zijn eigen taak, nl. om een persoonlijke ontmoeting met (geloofs- en) levensovertuiging mogelijk te maken, bewust wordt. Misschien zelfs kan de algemene school zozeer worden tot gemeenschapsschool, dat ook die persoonlijke ontmoeting binnen de kennis van het geestelijk leven zijn plaats krijgt. Wie zal het zeggen. Men kan de ontwikkeling noch voorspellen noch uitstippelen. Men kan slechts stimuleren, mede door te zorgen voor een eigen humanistische inbreng.

PERSPECTIEVEN VOOR DE WETENSCHAPPELIJKE AFDELING

Inleiding

Wat op het congres in 1965 terloops werd gesteld, is op het laatste met kracht van argumenten verdedigd: Wil het H.V. als representant van een moderne geestesstroming in de toekomst zijn betekenis blijven behouden of vergroten, dan zal het nú zijn doeleinden en middelen moeten herwaarderen.

Bij deze heroriëntatie gaat het niet alleen om het aangeven van taken, die op grond van de humanistische levensovertuiging moeten worden aangevat, maar ook om een systematische verkenning van de maatschappelijke werkelijkheid vanuit die overtuiging. Aan beide vormen van doordenking moet het thans bestaande wetenschappelijke apparaat zijn medewerking verlenen. Om daartoe in staat te zijn zullen veranderingen moeten worden aangebracht in de huidige structuur ervan.

Taakomschrijving

De taak van de afdeling kan in het algemeen worden omschreven als het volgens wetenschappelijke maatstaven verlenen van bijstand aan het Humanistisch Verbond in de beschouwelijke sectoren van zijn arbeid.

De wetenschappelijke medewerkers verrichten diensten op het terrein van:

— *geestelijke vorming,*

— *geestelijke verzorging,*

— *scholing en opleiding,*

— *studie en bezinning.*

zij zijn belast met:

— *het secretariaat van secties en/of commissies,* die tot taak hebben problemen van maatschappelijke, culturele of pedagogische aard vanuit een humanistische gezichtshoek te bestuderen, of tot taak hebben dergelijke studies te bevorderen;

— *de organisatie van de cursussen voor vormingsleiders en raadslieden, in het bijzonder aan het Humanistisch Opleidings Instituut (H.O.I.);*

— *het voorbereiden van scholings- en studieconferenties;*

— *het vergaren van documentatie-materiaal;*

— *redactionele werkzaamheden.*

Tussen de werkzaamheden, die in een verschillend kader worden verricht, bestaat vaak een organische samenhang. In hun functie als notulist/secretaris van een commissie, dragen de wetenschappelijke medewerkers ook de zorg voor de organisatie van conferenties en cursussen, documentatie e.d. De werkzaamheden hebben zowel betrekking op inhoudelijke als op administratief-organisatorische aspecten. Momenteel is de hoeveelheid opgedragen taken niet altijd evenredig met de personeelsbezetting, hetgeen er wel eens toe leidt dat de administratief-organisatorische facetten van een opdracht voorrang hebben boven de inhoudelijke.

Schematisch kunnen de werkzaamheden als volgt worden weergegeven:

aard v/h werk	**geest. vorming & verz.**	**scholing & opleiding**	**studie & bezinning**
	A.C.G.V. & C.C.G.V.	H.O.I.	Socrates
secretariaten	plenaire commissies subcommissies commissies met een bijzondere opdracht	bestuur commissie v. toelating examencommissie	beheerscommissies sectiebesturen studiecommissies red. „Rekenschap"
cursussen	medewerking aan externe cursussen	selectie voorbereiding cursussen, voortgangscontr. studiebegeleiding diplomering supervisie externe cursussen richtlijnen externe cursussen coördinatie leerprogramma's	
cursussen	voor vormingsleiders voor topraadslieden	studieweekends	algemene conferenties beroepenconferenties
documentatie	van beperkte omvang	t.b.v.	
	commissies bestuurders functionarissen vormingsleiders belangstellenden	bestuur docenten cursisten belangstellenden	bestuurders secties en commissies belangstellenden
	van groter omvang: ideeënvorming	ideeënvorming	bibliografie wetensch./cult. onderwerpen
redactionele werkzaamheden	artikelen spreekbeurten nota's voorbereiding publicaties	nota's	artikelen en verslagen nota's voorbereiding publicaties en voortgangscontrole

Verwachtingen op het terrein van vorming en verzorging

Binnen en buiten het Verbond doen zich ontwikkelingen voor, die een doorlopende bezinning op de grondslagen van vorming en verzorging noodzakelijk maken. In eigen kring, b.v. op topraadsliedenconferenties, zijn inzichten over fundering en methodiek der geestelijke verzorging aan een voortdurende bespreking onderworpen. Toch is het de vraag of alleen deze conferenties de mogelijkheid bieden tot een systematische doordenking van deze voor de geestelijke volksgezondheid zo belangrijke activiteit. Het zou de taak van een wetenschappelijk medewerker kunnen zijn om — geruggesteund door de topraadslieden — deze studie aan te vatten. Mutaties mutandis geldt dit ook voor de geestelijke vorming.

Scholing en opleiding in het kader van het Humanistisch Opleidings Instituut

Zeer nauw met A.C.G.V. en C.C.G.V. verbonden is het H.O.I., dat tot taak heeft opleidingen van een min of meer wetenschappelijk karakter te behartigen ten behoeve van de humanistische beweging. Voor het huidige beperkt het zich tot een soort middelbare aanvullingsopleiding voor de scholing van vormingsleiders en raadslieden. Voorts heeft het H.O.I.-bestuur de supervisie op de „kweekschool-" en „applicatiecursussen".

Voor de wetenschappelijke medewerkers betekent dit werk mede bemoeienis met de werving, selectie en begeleiding van cursisten; met het zoeken van docenten, de opstelling van roosters, overzichten, literatuurlijsten en tentamenregelingen; met de praktische organisatie van cursussen en studieweekends, alsmede de uitvoering van bestuursbesluiten en assistentie van docenten.

Met ingang van september 1967 is de tweejarige H.O.I.-opleiding uitgebreid met een derde cursusjaar, waarin de cursisten een verplichte stage lopen. Er is reden om aan te nemen, dat de werkzaamheden van het Instituut zich nog verder zullen uitbreiden. Naast de bestaande leergangen zullen er binnen afzienbare tijd mogelijkheden zijn voor een universitaire opleiding van geestelijke raadslieden en vormingsleiders.

Deze ontwikkelingen vragen om een verhoogde activiteit. Als het H.O.I. zijn pretentie een semi-academisch opleidingsinstituut te zijn wil wáár maken, zullen de wetenschappelijke medewerkers niet alleen lopende cursussen gaande moeten houden, maar zullen zij zich ook intensiever moeten bezighouden met de studiebegeleiding der curisten binnen en buiten het Instituut, de inhoudelijke beoordeling der cursusprogramma's, de coördinatie der leerprogramma's, de documentatie e.d.

Een hoofdstuk apart vormt de behoefte aan verdere studie en opleiding van de in de praktijk werkzame vormingsleiders en raadslieden. Het is zeer goed denkbaar dat het H.O.I. zo al niet belast wordt, dan toch nauw betrokken wordt bij de inhoudelijke en/of praktische vormgeving van scholingsconferenties.

Studie en bezinning in het kader van Socrates

Het leeuwendeel van de beschouwelijke arbeid zal ongetwijfeld worden verricht binnen de speciaal daarvoor in het leven geroepen stichting.

In het besef, dat de verkenning van de werkelijkheid vanuit een bepaalde geestelijke overtuiging wederzijds bevruchtend kan werken, is de stichting zich de laatste jaren meer dan voorheen mogelijk was gaan toeleggen op de studie van concrete maatschappelijke problemen vanuit een humanistisch oogpunt. Het in secties samenbrengen van deskundigen die adviseren over nieuwe terreinen van onderzoek blijkt een effectieve werkwijze te zijn.

Op het ogenblik fungeren een sociaal-pedagogische, een juridische, een medische en een sociaal-wetenschappelijke sectie. De behoefte aan studie doet zich echter niet alleen op die tereinen voor, maar ook op cultureel, natuurwetenschappelijk en filosofisch gebied.

Alleen op grond daarvan al, kan een verdubbeling van het aantal secties worden verwacht in de komende jaren. Bovendien heeft de werkgroep Wereldpolitiek haar taak met zoveel woorden aan Socrates gelegateerd. Voor de studie van de polemologische vraagstukken zou men vanuit de bestaande secties kunnen komen tot een multi-disciplinaire studie van het vraagstuk van oorlog en vrede.

De ontwikkelingen in de kerken hebben ook bij niet-gelovigen belangstelling gewekt en een behoefte aan informatie doen ontstaan. Een sectie voor Christendom en religie zou hier een belangrijk arbeidsterrein kunnen vinden. Bovendien zouden leden van deze sectie een basis kunnen leggen voor gesprekken met diegenen die hun ambt en/of hun geloof hebben verlaten. Via deze sectie zouden ook contacten kunnen worden onderhouden met andere levensbeschouwelijke instituties op een enigszins vergelijkbaar niveau (Werkgroep 2000 e.d.), en een wetenschappelijke steun kunnen gaan vormen voor b.v. de vertegenwoordiger van het H.V. bij het pastoraal concilie.

Voorts is er nog behoefte aan research-werk, bij voorbeeld over het onderwerp: „De topografie van de onkerkelijkheid in Nederland".

Sinds haar oprichting streeft Socrates er naar bijzondere leerstoelen te vestigen aan universiteiten en hogescholen. Momenteel zijn twee hoogleraren benoemd in de wijsbegeerte. Het vanuit een humanistische probleemstelling benaderen van een bepaald vakgebied kan echter heel waardevol zijn, en Socrates wil in de nabije toekomst de mogelijkheden onderzoeken voor de vestiging van bijzondere leerstoelen in de pedagogiek en de sociologie.

De conferenties worden doorgaans druk bezocht, maar toch zal het aantal bijeenkomsten niet veel groter kunnen worden (in 1967 werden twee algemene en drie beroepenconferenties georganiseerd). Misschien, dat uitbreiding kan worden gezocht in de richting van (al dan niet regionale) conferenties, die in samenwerking met vormingsinstituten of volkshogescholen worden belegd. Van die zijde staat men niet onwelwillend tegenover de idee om op die wijze bij te dragen tot een ontmoeting der levensovertuigingen. Een plezierige bijkomstigheid is, dat deze instituten vaak worden gesubsidieerd.

Eerder werd al gesignaleerd dat de zorg voor een goede voortgang derer werkzaamheden in dezen kunnen coördineren.
studie.

De situatie kan worden geïllustreerd met een beschrijving van de gang van zaken bij de verschillende commissies. In het secretariaat van de studie commissies zijn de werkzaamheden verdeeld tussen een secretaris (i.c. een wetenschappelijk medewerker), die notulen, verslagen, brieven e.d. schrijft, en een rapporteur, die het commissierapport schrijft. Bij een betere outillage van het apparaat zouden de wetenschappelijke medewerkers meer met de rapportage kunnen worden belast. Met andere woorden: al naar hun specifieke bekwaamheden en talenten zouden zij een deel van de studiesecretariaten kunnen vervullen en voor het overige andere werkzaamheden in dezen kunnen coördineren.

Uiteraard kan van hen niet worden verwacht, dat zij alle terreinen van onderzoek even goed beheersen: de steun van experts zal onontbeerlijk blijven.

Afgezien van het feit, dat specialistische secties om een eigen secretaris c.q. rapporteur vragen, zijn er bovendien fysieke beperkingen. Op het ogenblik streeft elke sectie er naar twee commissie gelijktijdig te laten werken. Wanneer zich de ontwikkeling van Socrates volgens de verwachting zou voltrekken, dan zouden er 15 à 16 commissies actief zijn.

De ontwikkeling van de personeelsbezetting

Thans zijn twee wetenschappelijke medewerkers in volledige dienst, gezamenlijk belast met de op pag. 52 gespecificeerde arbeidstaken. Sinds kort beschikt de wetenschappelijke afdeling over de hulp van een full-time administratief assistente.

Over enkele jaren zullen de werkzaamheden van Socrates zo in omvang zijn toegenomen, dat de met deze tak van dienst belaste medewerker geen activiteiten meer kan ontplooien op het terrein van scholing, verzorging en vorming. Bovendien is bij het H.O.I. evenzeer een uitbreiding en intensivering der werkzaamheden te verwachten.

Voor beide stichtingen zou dan een wetenschappelijk medewerker ter beschikking moeten staan. De met de leiding van het H.O.I. belaste medewerker zou in de eerste jaren ook werkzaam kunnen zijn op het terrein van vorming en verzorging. Op den duur zal echter voor A.C.G.V. en C.C.G.V. eveneens een studie -secretaris moeten worden gezocht.

Een en ander zal tengevolge hebben dat het aantal administratieve werkzaamheden toeneemt. Daarom zal een bureau-secretaresse moeten worden aangetrokken. Voor type- en stencilwerk zal een administratief assistente nodig zijn.

Het wetenschappelijk bureau zou over vijf jaar bemand moeten zijn met:
- *een full-time wetenschappelijk medewerker voor het H.O.I.;*
- *een full-time wetenschappelijk medewerker voor Socrates;*
- *een (evt. part-time) wetenschappelijk medewerker voor A.C.G.V. en C.C.G.V.;*
- *een bureau-secretaresse;*
- *een administratief assistente.*

De positie van het wetenschappelijk bureau

Het wetenschappelijk bureau ressorteert onder de directeur van het Humanistisch Verbond. Verwacht mag worden, dat het bureau in de komende jaren een grotere betekenis zal krijgen, dan tot nu toe mogelijk was.

PROGNOSE-NOTA OVER HET WERK VAN DE GEMEENSCHAPPEN EN GEWESTEN

I Ervan uitgaande, dat de gemeenschappen een onmisbare funktie vervullen in de struktuur van het Humanistisch Verbond omschrijven wij de taak van de gemeenschappen als volgt:
De gemeenschappen vormen plaatselijke organisatorische eenheden, die tot taak hebben alle humanistische aktiviteiten van plaatselijke aard uit te voeren (eventueel te doen uitvoeren) en te coördineren en een humanistisch centrum te zijn. (Zie bijlage op blz. ...).
Er zijn op dit moment 81 gemeenschappen. De volgende tabel geeft een inzicht in de omvang van de gemeenschappen:

ledental	aantal gemeenschappen
1 — 50	18
51 — 100	16
101 — 200	21
201 — 300	12
301 — 400	4
401 — 500	7
meer dan 500	3
—	81

Van de 18 kleinste gemeenschappen funktioneren er 6 niet.

II Het beleid van het hoofdbestuur is er reeds vele jaren op gericht geweest het werk van de gemeenschappen zoveel mogelijk te ondersteunen. Er zijn in de loop der jaren reeds vele landelijke en regionale conferenties gehouden, waarin aspecten van het gemeenschapswerk werden besproken; het blad Kader kan de vergelijking met kaderbladen in andere verenigingen doorstaan; in 1965 werd een 2e organisatiesecretaris aangesteld wiens taak geheel op het werk van de gemeenschappen is gericht; in 1967 werd een funktionaris geheel vrijgemaakt voor het ontwikkelen van het hvo.
De landelijke staf is bij de huidige bezetting reeds zodanig belast, dat het ondernemen van nog meer aktiviteiten niet mogelijk is. Wel ligt het in de bedoeling te pogen meer energie dan voorheen te besteden aan de kadervorming.

III Een analyse van de werkzaamheden van een volledig werkende gemeenschap met 200 leden ziet er als volgt uit:

			aantal taken (personen)
1	bestuurswerk		7
2	contactbezoek: een HCP en cp's		11
3	programmaverzorging:	bijeenkomsten	best.
		gespreksgroepen	2
		cursussen	1
4	gemeenschapsorgaan		1
5	praktische humanisme:	g.v.	1
		ziekenbezoek	3
		bejaardenbezoek	3
		t.h.d	1
6	informantenwerk: werkgroep		3
7	boeken- en brochurehandel		1
8	HVO: werkgroep, docenten		3
9	vertegenwoordigingen		3
10	stichting bejaardentehuis		2
11	jongerenwerk		1
12	geldinzamelingen: steunfonds P.H. en Humanistisch Thuisfront		best.
13	reageren op plaatselijke aanleidingen		best.
14	verwerving van een eigen huis		best.
	Aantal taken in een gemeenschap met 200 leden:		43

In de praktijk worden steeds een aantal taken niet uitgevoerd, en van de taken die wel worden uitgevoerd worden er herhaaldelijk meer dan één door dezelfde persoon vervuld.

Het bestuurswerk bestaat uit een aantal werkzaamheden, die voorkomen bij alle verenigingswerk, zoals notulen en verslagen maken, ledenadministratie, contributie-inning, correspondentie, enz. enz., plus specifieke taken, zoals genoemd in de punten 2 t/m 14. Sommige van deze taken worden rechtstreeks door het bestuur uitgevoerd, andere worden gedelegeerd doch vereisen ook dan voortdurende begeleiding en stimulering door het bestuur.
Bij deze opstelling is uitgegaan van de gedachte dat de vervulling van één taak per persoon één avond per week in beslag neemt.
(Wellicht ten overvloede zij gezegd, dat in het bovenstaande is gepoogd de algemene, gemiddelde lijn weer te geven. De praktijk zal allerlei schommelingen om deze lijn laten zien).
In de huidige situatie moet het plaatselijke werk van het HV geheel worden uitgevoerd door vrijwilligers, alleen de docenten hvo ontvangen veelal een vergoeding uit subsidie. Het is wel mogelijk werkzaamheden van administratieve aard te laten uitvoeren door het Centraal Bureau te Utrecht, doch dit brengt uiteraard kosten met zich.

IV Er wordt door de gemeenschappen herhaaldelijk geklaagd over de vele taken die door het hoofdbestuur aan de gemeenschappen worden gepresenteerd. Daarbij houdt men onvoldoende in het oog, dat het juist de taak van het hoofdbestuur is om wenselijkheden en perspectieven te laten zien en de uitvoering waarvan te stimuleren terwijl het de eigen verantwoordelijk van de gemeenschappen is met de steeds beperkt beschikbare plaatselijke krachten het werk, eventueel een bepaald deel ervan, zo goed mogelijk te realiseren.

V Ter bepaling van een doelbewust beleid is het wellicht dienstig een groeischema op te stellen van een zich ontwikkelende gemeenschap. Dit schema moet dan tevens worden beschouwd als in principe een prioriteitenschema met een mogelijkheid tot variatie afhankelijk van plaatselijke omstandigheden.

Groeischema voor een gemeenschap:

		ter hand te nemen bij een ledental van ongeveer:
A	In het stadium van *werkgroep:*	
1	vormingswerk d.m.v.: a - gespreksgroep(en) b - cursussen c - openbare bijeenkomsten d - hvo e - brochuretafel	10
2	contact zoeken met belangstellenden	20
B	Vorming van een formele *gemeenschap:*	50
3	persoonlijke geestelijke verzorging	50
4	jongerenwerk	80
5	vertegenwoordigingen naar buiten	100
6	contactbezoek bij leden	140
7	eigen orgaan	170
8	zieken- en bejaardenbezoek uitvaartverzorging [1]) telefonische hulpdienst	200
9	boeken- en brochurehandel	250
10	vormen van speciale groepen (vrouwen, academici, enz.)	300

[1]) Ook deze dingen niet allemaal tegelijk aanpakken, maar één voor één.

VI Het heeft weinig zin een prognose op te stellen van de ontwikkeling van het gemeenschapswerk in concrete cijfers voor de komende jaren. Uit de cijfers van de afgelopen jaren is het bekend, dat er sedert 1964 een duidelijke, zij het ook afnemende stijging van het

ledental heeft plaatsgevonden. Voor het beoordelen van de ontwikkeling van het gemeenschapswerk in zijn geheel (zie bovenstaande opsomming van taken) zou het verzamelen van een zeer groot aantal gegevens noodzakelijk zijn. Enerzijds ontbreekt ons daartoe de mogelijkheid, anderzijds is het zeer de vraag in hoeverre eventueel gevonden ontwikkelingstendensen zouden mogen worden doorgetrokken naar de toekomst. Een niet in cijfers te vangen maar wel bijzonder invloedrijke factor is bij al dit soort werk namelijk het wel of niet plaatselijk beschikbaar zijn van één of meer goede aanvoerders. In het algemeen kan niet meer gezegd worden dan dat dit soort werk gewoonlijk langzaam groeit en dat voortdurend moet worden gestreefd naar een verdere uitbouw van ons werk.

VII *Bij het vormen van het beleid voor de komende jaren lijkt de kadervorming thans een zaak van de eerste urgentie,* een kadervorming die zowel gericht zal moeten zijn op het goed hanteren van verschillende methoden van werken als op het zich grondig eigen maken van de inhoud van het humanisme. Een eerste, reeds zeer vruchtbare stap in deze richting kan worden gezet als elke gemeenschap eenmaal per halfjaar, bv. in september en in april, een speciale bijeenkomst organiseert voor alle kaderleden, mèt hun echtgenoten.
Hoewel de landelijke staf bij de kadervorming naar vermogen behulpzaam zal zijn, is het duidelijk dat in de huidige situatie van het verbond dit kadervormingswerk voor een zeer groot deel zal moeten worden verricht door vrijwilligers.

VIII Aparte aandacht vraagt *de rol van de gewesten en federaties* in het geheel. Tot dusver bepaalt de rol van de gewesten zich in hoofdzaak tot het houden van een of meer besturenconferenties per jaar, het organiseren van een jaarlijkse studiedag en/of familiedag en in enkele gevallen het stimuleren van enkele werkgroepen. Verdere kaderbijeenkomsten voor bepaalde groepen medewerkers vinden uitsluitend plaats op initiatief van landelijke funktionarissen. Het lijkt mogelijk en gewenst aandacht te besteden aan de versterking van de gewestelijke besturen, waardoor deze besturen het werk in hun gewest beter kunnen stimuleren. Het verdient aanbeveling de huidige praktijk van het gewestelijk werk te herzien en om te buigen in een als volgt geformuleerde taakstelling, die tevens de meest wenselijke prioriteiten inhoudt:

1. a stimuleren van het werk van de gemeenschappen d.m.v. persoonlijk contact met de gemeenschappen,
   b funktioneren als een goed werkende communicatieschakel tussen de gemeenschappen en het hoofdbestuur, o.a. door het houden van gewestelijke besturenconferenties,
   c vormen en begeleiden van plaatselijke werkgroepen;

2. a organiseren van kadervorming,
   b het vervullen van vertegenwoordigingen in gewestelijke organen,
   c het houden van algemene gewestelijke bijeenkomsten (studiedagen, familiedagen);

3. aandacht besteden aan de algemene leden.

Aldus is het werk van de gewesten in hoofdzaak gericht op de versterking van de gemeenschappen.
Waarschijnlijk verdient het aanbeveling ook de indeling van de gewesten hier en daar te herzien.

IX Het werk van het Humanistisch Verbond is het werk van vrijwilligers. Dat zijn in overgrote meerderheid mensen, die na het vervullen van een normale dagtaak in hun vrije tijd een stuk werk op zich nemen, waarvoor zij meestal geen speciale scholing hebben genoten. Deze mogelijkheden dienen in onze samenleving te blijven bestaan en zelfs bevorderd. Anderzijds moet worden aanvaard, dat een dergelijke werkwijze slechts beperkte mogelijkheden biedt, waardoor elke vergelijking met instellingen waarin geheel beroepsmatig wordt gewerkt, mank gaat. Toch leert de praktijk, dat het werk van vrijwilligers-organisaties aanzienlijk kan worden gestimuleerd door het inschakelen van beroepskrachten. Dat is in het Humanistisch Verbond op een haast boven de huidige draagkracht uitreikende wijze reeds gedaan, maar dat neemt niet weg dat het inschakelen van nog meer beroepskrachten dringend gewenst is om tot een betere ontplooiing van de humanistische bijdrage aan onze samenleving te komen. Daartoe zou de versterking van ons corps bezoldigde funktionarissen primair moeten worden gezocht in het aanstellen van regionale funktionarissen, die in het algemeen tot taak hebben het stimuleren van alle aktiviteiten van het HV in hun werkgebied, nog wat nader aangeduid met de woorden: adviseren, stimuleren, mensen zoeken, kader trainen. Aldus is er behoefte aan minstens zeven van dergelijke funktionarissen, als volgt over het land verdeeld (in volgorde van prioriteit):

1 standplaats Rotterdam — werkgebied het Waterweggebied plus Zeeland,
2 standplaats Amsterdam — werkgebied Amsterdam plus Noord-Holland behalve 't Gooi,
3 standplaats Den Haag — werkgebied Den Haag plus provincie Zuid-Holland behalve het Waterweggebied,
4 standplaats Assen — werkgebied de drie noordelijke provincies,
5 standplaats Deventer — werkgebied Twente en de IJsselstreek,
6 standplaats Utrecht — werkgebied provincie Utrecht, westelijk Gelderland en 't Gooi,
7 standplaats Eindhoven — werkgebied Noord-Brabant en Limburg.

DE GEMEENSCHAP

EEN PLAATSELIJK GEESTELIJK CENTRUM

Sommige leden en ook bestuursleden vragen zich wel eens af: wat betekent zo'n gemeenschap van het Humanistisch Verbond nu eigenlijk? Wordt er niet veel werk besteed aan het organiseren van bijeenkomsten, waarvoor maar weinig mensen belangstelling tonen? Als wij alleen kijken naar onze bijeenkomsten en deze bovendien beoordelen vanuit de verwachting, dat alle leden daar naar toe zouden moeten komen, is het soms inderdaad wel eens moeilijk om te zeggen, dat wij met een belangrijke zaak bezig zijn. De vraag is echter of het juist is het gemeenschapswerk op deze wijze te beoordelen. Wij menen, dat een wat ruimere visie op de taak van de gemeenschap ons ertoe kan brengen niet alleen te erkennen, dat dit inderdaad een belangrijke zaak is, maar ook er met enthousiasme een bijdrage aan te leveren.

Wij menen, dat deze ruimere visie kort kan worden uitgedrukt in de woorden: de gemeenschap van het Humanistisch Verbond is een *plaatselijk geestelijk centrum*. Daarvan dient een reeks van activiteiten uit te gaan, waarvan wij hieronder de volgende noemen:

— een aantal leden heeft behoefte aan contact met geestverwanten. De gevraagde contactmogelijkheden moeten in hoofdzaak plaatselijk worden georganiseerd door de gemeenschap.

— een aantal leden heeft behoefte aan voorlichting over en bezinning op levensvragen, zoals huwelijk, sexualiteit, opvoeding, arbeid, omgang met anderen, ziekte, dood, enzovoort, enzovoort. Daartoe biedt de gemeenschap gelegenheid in bijeenkomsten, gespreksgroepen, cursussen, enzovoort. Het is ieders goede recht aan dit soort activiteiten op dit moment persoonlijk geen behoefte te hebben. Dat neemt niet weg, dat het zeer zinvol is deze mogelijkheden wel aan te bieden aan degenen, die er wel belangstelling voor hebben.

— sommige mensen, leden en niet-leden, hebben wel eens behoefte aan een persoonlijk gesprek met een vertrouwensman. Het is de taak van onze gemeenschappen daartoe plaatselijk gelegenheid te bieden.

— wij krijgen in toenemende mate toegang tot de scholen voor voortgezet onderwijs om humanistisch vormingsonderwijs te geven.
Ondanks de landelijke steun moet het geven van dit vormingswerk op de scholen toch in hoofdzaak door de gemeenschappen plaatselijk worden gerealiseerd.

— er wordt in onze gemengd samengestelde samenleving herhaaldelijk gevraagd om een humanist in het bestuur van een of andere algemene instelling. Uw gemeenschapsbestuur ontvangt zulke uitnodigingen.

— er is, gewoon in de praktijk, behoefte gebleken aan het tonen van persoonlijke aandacht voor zieke, bejaarde of eenzame geestverwanten. Daarvoor wordt, onder de benaming „praktisch humanisme", door de gemeenschap gezorgd.

— het humanisme heeft iets te zeggen aan de samenleving en het heeft zich in de loop van het korte bestaan van het Humanistisch Verbond reeds een stem van gezag verworven. Er is ook plaatselijk wel eens aanleiding de stem van het humanisme te laten horen. Het is de zoveelste taak, waarop het bestuur van uw gemeenschap zich heeft te beraden.

— tenslotte is het gewenst, dat een gemeenschap een eigen huis heeft, een humanistisch centrum. Dat is nog maar in weinig plaatsen gerealiseerd, maar het is wel een doel om naar te streven!

De *zin* van ons werk wordt gevonden in de antwoorden, die wij weten te geven op de vragen, die vanuit de samenleving aan ons worden voorgelegd en waarin wij onze taak vinden. Door de samenleving zullen ons in de toekomst ongetwijfeld nog meer taken worden gepresenteerd, dan hierboven reeds vermeld.

De *kracht*, die nodig is om ons werk naar behoren te verrichten, is echter geheel afhankelijk van het aantal mensen, dat bereid is hieraan op enigerlei wijze medewerking te verlenen.

Overdruk uit In en Om van nov./dec. 1967.
Het bovenstaande is besproken op twee regionale kaderconferenties, die werden gehouden in nov. 1967.

PERSPEKTIEVEN VOOR HUMANISTISCHE JONGERENAKTIVITEITEN

1 Algemeen

Jongerenaktiviteiten worden vaak gezien als een bijkomstigheid. Is het humanisme een visie van nu voor de toekomst, dan dient het juist jongeren aan te spreken. Wil het Verbond een geestelijk centrum zijn voor niet-godsdienstigen, dan is het dat of zou het ook moeten zijn voor jongeren. Het is het nog niet. Noch als ontmoetingscentrum, waar jongeren zelf aktief kunnen zijn, noch als dienstverlenend en aktief werkend centrum voor jongeren.

Wordt er binnen het Verbond toch over jongeren gesproken, dan behoren daar in principe alle voor jongeren bestemde aktiviteiten bij te worden betrokken, zoals de geestelijke vorming en verzorging voor militairen en studerenden, de dienstweigeraars, het klubhuiswerk, de pedagogische scholing en bezinning, het vormingsonderwijs e.d.

2 Grondslagen en doelstellingen

De in deze nota te bespreken aktiviteiten zullen zich vooral richten op de 15 tot 25 jarigen in hun vrije tijd en verband houden met de humanistische levensbeschouwing.

Het doel van de aktiviteiten is:
— stimuleren van een geestelijke en sociaal-kulturele bewustwording;
— inspireren tot — en experimenteren met — een mentaliteit van zelfstandig, kritisch en kreatief handelen in de samenleving;
— leveren van materiaal dat hiervoor gebruikt kan worden;
— bevorderen van sociaal contact.

Hierbij dient deelname en niet het formele lidmaatschap centraal te staan. Aan de aktiviteiten dient in brede kring bekendheid gegeven te worden.

3 Taken

Taken, die uit grondslag en doel voortvloeien, zijn te rubriceren naar interne en externe taken, maar ook naar inhoudelijke en organisatorische. Een dergelijke schematisering werkt wellicht verhelderend, mits daardoor niet uit het oog verloren wordt dat de rubrieken onderling toch een nauwe samenhang vertonen.

	intern	extern
organisatorisch	begeleiden, koördineren en stimuleren van plaatselijke en regionale *jongerenaktiviteiten* het kreëren van en inspireren tot een landelijk ontmoetings- en aktiecentrum	overleg en samenwerking nationaal en internationaal m.b.t. de behartiging van geestelijke en sociaal-kulturele belangen van jongeren
inhoudelijk	belangstelling wekken voor geestelijke en sociaal-kulturele vraagstukken	
	studie en voorlichting over geestelijke en sociaal-kulturele vraagstukken m.b.t. het leven van jongeren in de samenleving	

4 Middelen

4.1 *plaatselijk werk*

De plaatselijke groepen, die in nauw kontakt met de H.V. gemeenschappen dienen te staan, zijn de meest voor de hand liggende middelen om de doelstellingen te verwezenlijken. Dat hiermee maar een zeer beperkt aantal wordt bereikt, blijkt uit het volgende

De ervaring leert dat tot nu toe alleen in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners en een H.V.-gemeenschap hechtere en duurzamere jongerengroepen zijn ontstaan, soms met behoefte aan meerdere, zoals hier en daar ook het geval is als er een H.J.B.-afdeling is.

In west, midden en oost Nederland ontstaan weleens groepjes in middelgrote gemeenten (tussen 50.000 en 100.000 inwoners), mits er een H.V.-gemeenschap is en er geen grote steden in de onmiddellijke omgeving zijn (zie bijlage). Het permanent ter beschikking hebben van een eigen ruimte voor samenkomsten blijkt de intensiteit en de kontinuïteit van de groep te bevorderen.

Vooral daar waar nog geen jongerengroepen zijn, kunnen jongerenkontaktpersonen als plaatselijke steunpunten fungeren. Een uitbreiding van per saldo drie jongerengroepen per jaar zal worden nagestreefd.

Het landelijk apparaat heeft een dienstverlenende funktie t.a.v. het plaatselijke jongerenwerk.

4.2 **Kader en kadervorming**

Onder kader wordt hier geen jeugdleider verstaan, maar jonge mensen die datgene wat onder geïnteresseerde jongeren leeft ook aan het licht kunnen brengen en die belangstelling kunnen wekken. Dat behoeft ondersteuning in de vorm van kadertraining (alg. kadertraining en trainingen, gericht op specifieke funkties: gespreksleiders, voorzitters, sekretarissen, penningmeesters, jongerenkontaktpersonen, kampleiding e.a.). Dit soort trainingen zal permanent moeten zijn, omdat jonge mensen na een aantal jaren niet meer jong zijn en een volgende generatie gereed moet staan om het werk opnieuw vorm en inhoud te geven.

4.3 *kommunikatie*
Een goede kommunikatie is onontbeerlijk. Het gaat om de verbindingen tussen de groepen onderling en om die tussen de groepen en een landelijk kristallisatiepunt. Voor deze verschillende soorten kommunikatie staan diverse wegen open:

a schriftelijk: „Kader" voor de besturen e.a.;
„Libertijn" voor leden en belangstellenden;

b persoonlijk: groepsvertegenwoordigers — jongerenraad (2 x p.j.);
kader en geïnteresseerden — studiedagen (2 x p.j.);
leden en belangstellenden — tijdens landelijke weekeinden, georganiseerd door plaatselijke groepen;
tijdens jeugd- en jongerenkampen (meer studie en vorming, dan rekreatie).

Het is te betreuren dat niet kan worden beschikt over een eigen ruimtelijke akkomodatie voor weekeinden, trainingsbijeenkomsten en vormingsweken.

4.4 *studie- en werkgroepen*
Gestreefd wordt naar landelijke studie- en werkgroepen, ad hoc of meer permanent, zoals bijv. de werkgroepen „redaktie Libertijn" en „de kampkommissie".

4.5 *dienstverlening*
Ook de hiervoor besproken zaken zijn vormen van dienstverlening, maar er dienen zich ook zaken aan die een aparte plaats behoeven.

a Materiaal verschaffen voor jongeren om zich te kunnen oriënteren.

b Voorlichting *over* humanistische jongerenaktiviteiten voor volwassenen. (Beiden zowel binnen als buiten de eigen kring, t.w. de jongerengroepen, de H.V.-gemeenschappen en andere groeperingen).

c Voorlichting aan aanstaande militairen en burgerdienstplichtigen. Dit duidelijk te onderscheiden van geestelijke verzorging voor deze kategorieën. (Stimuleren dat deze voorlichting ter hand wordt genomen met medezeggenschap van humanistische zijde, zo dit faalt: het zelf ter hand nemen).

d Vertrouwenspersonen. Onderzocht moet worden in hoeverre het wenselijk en noodzakelijk is te komen tot vertrouwenspersonen voor jongeren (dit zo mogelijk in overleg met de verschillende takken van geestelijke verzorging).

4.6 *kontakten buiten eigen kring*
Het meest kenmerkende voor de externe kontakten is op dit moment de wens tot ontzuiling die o.a. tot uiting komt in het pogen van de overheid (door middel van haar subsidiebeleid) naar gezamenlijkheid met

het aksent op plaatselijke aktiviteiten. Mede met het oog hierop moet het geheel van externe kontakten nog eens kritisch beschouwd worden. Toch kan al het volgende worden gezegd.

— Uiteraard dienen in de eerste plaats de aktiviteiten het gezicht en de betekenis van het humanistisch jongerenwerk naar buiten te bepalen. Dit kan o.a. door publikaties en manifestaties worden bereikt.

— Daarnaast zal zeer selektief moeten worden bepaald welke kontakten landelijk, regionaal en plaatselijk met o.m. de overheid, jeugdraden, geestverwante en konfessionele organisaties moeten worden onderhouden. Dit zal regelmatig standpuntbepaling in meer of minder verstrekkende zaken met zich brengen. De humanistische vertegenwoordigers zullen op ondersteuning moeten kunnen rekenen om een duidelijk en eenduidig (geen star) beleid te kunnen realiseren.

— Internationale kontakten zijn mede afhankelijk van de groepen in andere landen. Een verdere uitbouw via de Working Party on Youth van de I.H.E.U. wordt nagestreefd.

OVERZICHT	in eigen kring	buiten eigen kring
basis	1. duurzame jong.groepen	kontakten voortvloeiende uit eigen aktiviteiten.
	2. incidentelere idem	
	3. jongerenkontaktpersonen	kontakten met andere groeperingen.
	(evt. vertrouwenspersonen	internationaal: kontakt via IHEU met buitenlandse groeperingen.
steun	kommunikatie voorlichting kadervorming dienstverlening	
kommunikatie en voorlichting (centraal)	schriftelijk: Libertijn; Kader, brochures, corresp. *persoonlijk:* spreekbeurten verg.-bezoek, telefonades	publicaties + manifestaties landelijk, regionaal en plaatselijk: overheid, jeugdraden, bevriende en konfessionele organisaties.
idem (onderling)	*schr.* o.m. via Libertijn *pers.* (in beperkte omvang) jongerenraad, studie- en werkgroepen, kadervorming	

OVERZICHT	in eigen kring	buiten eigen kring
kader-vorming	algemene kadertraining en funktionele kadertraining t.a.v. bestuursfunkties e.d.	vertegenwoordigers e.a. op plaatselijk, regionaal, landelijk niveau
dienst-verlening	verschaffen van oriëntatiemateriaal voor jongeren voorlichting voor jongeren over alg. en hum. onderwerpen voorlichting voor volwassenen over hum. jongeren-aktiviteiten voorlichting aanstaande dienstplichtigen vertrouwenspersonen voor jongeren (eventueel)	

5.1 *Organisatie*

1 *Organisatie*
Voor het realiseren van het boven uitgestippelde beleid zal samen met de Humanistische Jeugd Beweging de stichting Humanistisch Jongeren Centrum worden opgericht.
Het (voorlopige) stichtingsbestuur zal in overleg met plaatselijke jongerengroepen van de H.J.B. en het H.V. en mogelijk te zijner tijd ook de S.V.H.G. haar eigen beleid bepalen voorzover het landelijke aktiviteiten betreft. Ten behoeve van de koördinatie hebben de hoofdbesturen van het H.V. en de H.J.B. beiden één gedelegeerde in het bestuur van de stichting. De overige leden worden voorgedragen door de jongerenraad van deze stichting en benoemd door het hoofdbestuur van het H.V.

Bij het ministerie van Cultuur, Rekreatie en Maatschappelijk Werk is een aanvraag voor subsidie (vooral op de salariskosten) ingediend voor het jaar 1969.

5.2 *Perspektieven*
Het voorlopig bestuur wil zich, gezien snel veranderende inzichten, niet te zeer op lange termijn vastleggen. Voorlopig is het streven gericht op verbetering van bestaande groep en uitbreiding van plaatselijke aktiviteiten aansluitende bij de situatie ter plaatse, maar ook in het licht van de geografische spreiding.
Zowel vormingsonderwijs als geestelijke vorming en verzorging kunnen en willen geen propaganda bedrijven, toch blijkt thans reeds dat sommige scholieren en afzwaaiende militairen verdere kennismaking op prijs stellen. Dit zal stellig toenemen. Om deze mensen adekwaat, d.w.z. persoonlijk en in eigen omgeving, te kunnen bereiken, is behalve kwaliteit ook planmatige geografische opbouw noodzakelijk. Het Humanistisch Jongeren Centrum hoopt hierbij op materiële en geestelijke steun van de H.V.-gemeenschappen.

5.3 *Inventarisatie van taken*

T.a.v. het plaatselijk werk dienen 26 plaatsen regelmatig bezocht te worden omdat er jongerenaktiviteiten zijn, dan wel zouden moeten zijn en er ook kunnen zijn volgens de cijfers. Vervolgens zijn er een tiental plaatsen waar jongerenaktiviteiten kunnen ontstaan, alhoewel niet strikt noodzakelijk. De ene groep zal meer bezoek vereisen dan de andere, maar één maal per jaar is toch wel gewenst en in een opbouwende fase wel éénmaal per kwartaal of daaromtrent.

T.a.v. de taken voortvloeiende uit Humanistisch Jongerenkontakt:
2 à 3 x per jaar jongerenraadbijeenkomst (met voorbereiding e.d.);
jaarlijks opstellen van een verslag van werkzaamheden Humanistisch Jongerenkontakt;
financiële zaken, waaronder subsidie-aanvraag en begroting opstellen.

T.a.v. inhoudelijke en organisatorische aktiviteiten:
2 x per jaar studiedag met voorbereiding en afwerking;
steun bij organiseren landelijke weekeinden door plaatselijke groepen;
steun bij landelijke studie- en werkgroepen: a. redaktie Libertijn
b. kampcommissie
c. andere aktiviteiten;

voorbereiding en begeleiding van kaderkursussen;
studie — evt. opzet en uitbouw-instituut van vertrouwenspersonen;
vertegenwoordigende aktiviteiten (o.m. overheid, M.J.R., evt. N.J.G.).

5.4 *Benodigde mensen*

Met parttime jongerenfunktionaris en zeer beperkt beroep op het Centraal Bureau (huidige situatie) en welwillendheid van een enkele vrijwilliger, is alleen schriftelijk en telefonisch kontakt mogelijk met het plaatselijke werk en verder:

2 jongerenraadbijeenkomsten,
1 studiedag, 1 kaderdag en
enkele vertegenwoordigingen.

Een assistent (i.h.b. voor de administratie) daaraan toegevoegd betekent intensiever kontakt met bestaand plaatselijk werk en beperkte aandacht voor opbouwaktiviteiten (fase I begin 1969).
In de loop van 1969 zal tevens een eigen ruimte ter beschikking moeten komen, hetzij een kamer in het Erasmushuis, hetzij daarbuiten.
Met één fulltime jongerenfunktionaris (of meerdere parttime funktionarissen) en één assistent zullen de thans gestelde taken kunnen worden vervuld (fase II, 1970).
In fase III (1971 of 1972) zal waarschijnlijk nog een aankomende kracht nodzakelijk zijn.

Deze nota handelt hoofdzakelijk over het landelijk apparaat. Welke taken er liggen voor jongerengroepen e.d. is buiten beschouwing gebleven, omdat de groepen daarin tot op grote hoogte autonoom zijn.
Wel dient het landelijk apparaat vooral ten aanzien van aktuele zaken stimulerend op de groepen te werken.

OVERZICHT VAN PLAATSELIJKE JONGEREN AKTIVITEITEN

gemeenten	inw. aantal aantal 31/12'65	H.V. ledental 1965	Jongerenaktiviteiten winter 1967	Opmerkingen
Amsterdam	862.488	2027	Perm. groep	ekl. A'veen
Rotterdam	728.308	945	idem	
's-Gravenhage	592.851	1427	idem	
Utrecht	271.084	553	idem	
Eindhoven	181.609	220	idem	
Haarlem	172.209	467	idem (maar zwak)	
Groningen	154.092	582	geen	
Tilburg	146.770	geen	geen (wel bel. in west N.B.)	
Nijmegen	142.022	87	jongerenkontaktpers.	
Enschede	135.407	167	geen (wel samengaan Almelo)	
Arnhem	131.996	424	jong.akt. i.v.m. mil.	
Breda	117.427	49	geen (zie Tilburg)	
Apeldoorn	144.717	197	perm. groep	
Hilversum	103.076	351	geen spec. jong. akt.	
Leiden	100.121	220	jongerenkontaktpers.	
Maastricht	94.992	70	geen (wel akt. gewenst in Z. Limb.)	
Dordrecht	88.547	129	geen	
Leeuwarden	86.486	278	jongerenkontaktpers.	
Schiedam	81.732	133	geen (gaan naar Rtd.)	
Delft	78.335	118	geen (idem in Den Haag)	
's-Hertogenbosch	77.957	geen	geen	
Heerlen	76.712	25	geen (zie Maastricht)	
Amersfoort	74.594	210	jongerenkontaktpers.	
Emmen	74.307	92	jong.akt. door gem.	
Vlaardingen	73.844	144	geen (gaan naar Rtd.)	
Velsen	68.394	110	geen ((gaan naar Haarlem en B'wijk)	
Hengelo (O.)	67.053	226	jong. gespreksgroep	
Ede	66.406		geen	
(Wageningen)	(25.245)	247		
Deventer	60.577	263	geen	
Venlo	59.699	geen	geen	
Zwolle	59.294	236	jong. gesprekgroep (zwak)	
Almelo	56.877	157	jong. gespreksgroep	
Amstelveen	56.761	210	jongerengroep	
Zaandam	55.599	155	geen (HV-gem. Zaanstreek)	
Zeist	55.080	151	geen (gaan naar Utrecht)	
Den Helder	54.734	105	jong.groep in opr.	
Kerkrade	50.947	geen	geen (zie Maastricht)	
Haarlemmermeer	50.926	geen	geen (gaan naar Haarlem en Leiden)	
(selektie van steden tussen 20.000 en 50.000 inwoners)				
Alkmaar	48.436	163	jongerenkontakpers.	
Voorburg	46.490			
(Rijswijk)	(45.844)	347	geen (gaan naar Den Haag)	
Gouda	46.478	118	geen	
Beverwijk	42.281	115	jongerengroep opr. in 1969	
Bussum	42.029	155	geen	
Oss	35.938	45	jongerenkontakpers.	
Assen	34.253	164	jong.akt. i.v.m. mil.	
Gorinchem	24.281	37	idem	

Konklusie: niets in Zeeland (beh. Terneuzen), Friesland (beh. Leeuwarden) en Groningen. Verder niets in Achterhoek, Betuwe en W. Brabant.

PUBLICITEIT

Doelstelling

De personen en instanties van het Verbond, die zich bezig houden met de publiciteit vanwege het Verbond hebben primair een dienende, bemiddelende taak. Zij geven uit wat onze organisatie in de meest ruime zin in-heeft. Weliswaar voegen zij persoonlijk, naar hun individuele kwaliteiten, een betrekkelijk groot stuk eigen kreativiteit toe — maar ook in deze sektor heeft het Verbond de mensen die het „verdient".

Het komt onwenselijk voor in een nota over de publiciteit inhoudelijk over de kommunikaties veel te zeggen. In de beleidsnota en in de verschillende, typisch op de komponenten van de verbondsaktiviteiten gerichte deelnota's wordt in korte trekken de materie beschreven die wij wilden uitdragen of bekendmaken. In de praktijk van ons bestaan zal het Verbond zich een wijze van reageren moeten eigen maken die typerend is voor het moderne humanisme. In de publiciteit ligt de taak dit humanisme en zijn taken, doelstellingen alsook de wijzen waarop deze kunnen worden bereikt, bekend te maken.

Algemeen

Er is geen voldoende reden om in algemene beschouwingen over het vraagstuk van de publiciteit ten behoeve van het Humanistisch Verbond afzonderlijke redeneringen op te stellen voor kranten, tijdschriften, brochures, boeken, radio-uitzendingen en televisieprogramma's. In het kader van de *interne en externe kommunikatie* zijn er een aantal vragen die, hoewel in verband met het speciale medium speciaal geformuleerd, toch een soortgelijk antwoord ontvangen.

De publiciteit van het verbond heeft een *appellerend*, een *onderhoudend* en een *opinie-vormend* karakter. Wij willen namelijk appelleren, onze denkbeelden en het nieuws uit het verbond verspreiden, alsook getuigen van onze zienswijzen, met het oogmerk onze aanhang en tenminste onze invloed te vergroten.

Daarnaast moeten wij voor eigen kring de binding onderhouden: onze opvattingen uiteenzetten, verhelderen, verdiepen, alsook informatie geven omtrent wat er leeft in en buiten het verbond. Het laatste impliciet of expliciet voorzien van kommentaar. Tenslotte willen wij vormen: bekendmaken wat onze intellektuele en kulturele bezigheden met betrekking tot onze humanistische levensovertuiging hebben opgeleverd.

Het is duidelijk dat deze onderscheiding er een van theoretische aard is — in de praktijk van de publiciteit lopen de oogmerken alsook de resultaten dooreen.

Soortonderscheiding

Drie grote sektoren van onze publiciteit laten zich onderscheiden, te weten:

a de speciale nieuwsvoorziening en nieuwsbelichting over het verbond en over het wereldgebeuren voorzien van kommentaren van aktuele en direkte aard, de interne verbondsinformatie, de praktische voorlichting — in het bijzonder nu en dan uitmondend in incidentele verklaringen, aanbevelingen of protesten;

b de vorming van het kader in het verbond,scholing van funktionarissen in het praktische, dagelijkse werk;

c de wetenschappelijke verwerking en bewerking van de problematiek die samenhangt met theorie en praktijk van de humanistische levensovertuiging.

Middelen

Indien we de *periodieken* over deze drie sektoren verdelen, verkrijgen we het volgende beeld:

a *nieuws, opinie en kommentaar*
Mens en Wereld — 14 daags verschijnend (algemeen)
In en Om — maandelijks (verbondsmededelingen)
Woord van de Week — wekelijks (radiolezingen)
Humanistische Documentatiedienst — maandelijks — knipsels (uitgave Hum. Centr. Mens en Wereld)
Libertijn — maandelijks (jongeren)
Ego — maandelijks (militairen)
Taak en Toekomst — 6 maandelijks (voorn. vormingsonderwijs);

b *interne scholing en vorming*
Kader — 2 maandelijks (funktionarissen);

c *kultuur en wetenschap*
Rekenschap — 3 maandelijks (kultureel en wetenschappelijk).

De *radiozendtijd* van 15 minuten per week werd tot heden geheel gebruikt voor het voordragen van een populair gestelde vormende of kommentariërende tekst. Het niveau hiervan lag gewoonlijk op het peil van een artikel van enige betekenis in Mens en Wereld.

De *televisiezendtijd* werd gebruikt voor beeld- en geluidsinformatie omtrent verbondsaktiviteiten, forumbesprekingen, voordrachten en diskussies.

Voorts leveren wij *boeken*, brochures, handleidingen enz. en aansluitend op de actualiteit nog *persberichten* en publieke verklaringen.

Effekt

Indien men met betrekking tot de middelen van verstandhouding een *rangorde van „moeilijkheid"* — met betrekking tot de bevattelijkheid van het publiek — zou moeten opstellen (van meer tot minder moeilijk), dan komt de volgende reeks in het algemeen aannemelijk voor:

a radio — luisteren naar een voortgaande stroom van klanken;

b periodieken, boeken en brochures — lezen, herlezen volgens eigen tempo en keus, terugbladeren;

c televisie — kijken, luisteren, soms ook lezen, waarbij de drie vormen van waarneming elkaar bij aandachtsvermindering nog kunnen corrigeren.

Niveau

Probleemstelling

Het voorgaande was nodig om de vraag onder ogen te zien: op welk niveau moet onze publiciteit liggen bij de onderscheidene vormen van kommunikatie? Maar dat niveau moet bepaald worden door het middel en de aard van die publiciteit in verband met het daarvoor beoogde publiek. Een geschrift over kantklossen in het Frans, verspreid onder sportleraren, zal vermoedelijk geen sukses opleveren. Het kommunikatiemiddel, de wijze waarop dit gebruikt wordt en het onderwerp sorteren het publiek, zoals omgekeerd door het beoogde publiek een bepaalde begrenzing wordt gesteld aan het onderwerp en de kommunikatie.

Precisering

Het niveauprobleem klemt het meest bij de sektor „nieuws, opinie en kommentaar" (eerder genoemd) doordat, in afwijking van de andere twee sektoren, „interne scholing en vorming" en „kultuur en wetenschap", die uiteraard op een geselekteerd publiek zijn ingesteld, deze sektor zich op een zo ruim mogelijk en gevarieerd publiek richt. In het bijzonder geldt dat voor „Mens en Wereld" en „Het Woord van de Week", in mindere mate voor de „Libertijn" en „Ego", die zich op een soortgelijk omschreven publiek richten, terwijl „In en Om" en de „Humanistische Documentatiedienst" interne betekenis hebben.

Er laat zich een situatie denken waarin het niveau-probleem eenvoudiger van aard is: doordat een grote mate van differentiatie wordt toegepast in keuze van publiek. Dan zou het verbond publikaties moeten richten op allerlei soorten van ontvangers: kunstenaars, technici, kultuurliefhebbers, vrouwen, jongeren, enz. enz. Die situatie bestaat nog niet en het lijkt nog ver af tot we de middelen, de funktionarissen en de invloeden hebben om die wijze van gedifferentieerde kommunikatie te volvoeren.

Vraagstelling

De belangrijke beleidsvraag van direktbeslissende betekenis is: welke eigenschappen, behoeften en voorkeuren heeft het prototype van de man of vrouw op wie wij ons *buiten* het verbond richten om hem of haar te inspireren met onze zienswijze en te bereiken met onze vorming.

Criteria

In onze normale werving en onderhouding door middel van informatie en kommentaar geven wij de volgende *criteria* in overweging:

a *Buitenkerkelijken* en de kerkelijk-gelovigen die in de denkbeelden en in de praktijk van het humanisme belangstellen.
Dit criterium komt ons voor buiten ernstige diskussie te staan. Bekeringsijver — dus opzettelijk wervende aktiviteit in kring envan belijdende gelovigen — heeft nimmer de voorkeur van het verbond gehad. Is echter deze karakteristiek nog een bijna ambtelijk te bepalen criterum, van onduidelijker aard zijn de volgende.

b *Bevattelijken* voor de vragen die het leven de mens stelt.
Hiermee is een uiterst vaag terrein betreden. Eerst het eenvoudigste en meest neutrale: wij bedoelen ons te richten tot mensen die willen en kunnen luisteren naar overwegingen die gaan over de betekenis van het leven, de zin zo men wil, de waarden, de problemen, de kansen en moeilijkheden.
Deze groep van mensen is een deel van de onder a) genoemden, want onderzoekingen wijzen uit dat onkerkelijken en de onkerkse Nederduits-hervormden relatief zwak bij het verenigingsleven zijn betrokken. De groep verenigingen of genootschappen met een godsdienstig, kerkelijk of levensbeschouwelijk doel gaat steeds in ledental achteruit. De sport- en hobby-verenigingen gaan vooruit. De belangstellingen verschuiven van het ideële naar de gewone ontspanning en zelfexpressie.

c Een ontwikkeling ongeveer gelijkstaand met *uitgebreid lager en middelbaar geschoolden.*
Rapporten wijzen uit dat ongeschoolden en alleen vaktechnisch geschoolden in het algemeen uiterst weinig of geen belangstelling hebben voor godsdienstige of levensbeschouwelijke vragen. Bij beter geschoolden en beter gesitueerden bestaat relatief een hoge belangstelling.

d *Leeftijdsgroep van ongeveer 40 jaar en ouder.*
Interviews en rapporten wijzen uit dat de belangstelling voor levensproblematiek bij personen beneden 40 jaar sterk aanwezig is, maar dat de aandacht bij deze leeftijdsgroep voor deze problematiek *zoals die gesteld en overwogen wordt door organisaties van godsdienstige of levensbeschouwelijke overtuiging, enz.,* beneden het gemiddelde ligt.

Urgentie

Deze criteria — buitenkerkelijk, in zekere zin geïnteresseerd, met een matige tot behoorlijke ontwikkeling, 40 jaar en ouder — wekt de indruk van exclusiviteit — maar de vraag is niettemin of zij realistisch is. De beperking van het doel van onze publieke propaganda, louter en alleen als *interne* richtlijn, betekent niet dat wij dit doel niet zouden willen verruimen als we de gelegenheid daartoe bezitten. De nadere bepaling van „ons publiek" is bedoeld als een matiging van verwachtingen aangaande het sukses van ons werk en daardoor als een aanmaning om op een beperkt gebied met gerichte aandacht meer kracht te ontplooien: *op dit moment.* Bedacht moet worden dat ons bereik zich geleidelijk uitbreidt. In 1960 had 7,1 % van de beroepsbevolking voortgezet onderwijs genoten:

Na 2000 zullen volgens schattingen praktisch alle jongeren aan deze vorm van onderwijs hebben deelgenomen.
Onze publiciteit moet realistisch bepaald worden. We bedoelen met die beperking ons af te houden van de krampachtige, hurkende benadering van het publiek. Wat buiten de genoemde criteria ligt vergt een mate van vaardigheid, bekwaamheid die we alleen ter beschikking kunnen krijgen indien we meer middelen bezitten. De nauwe omschrijving van ons propagandaobjekt wordt veroorzaakt door de urgentie van onze taak met beperkte middelen.

Indien we dan nagaan hoe groot het terrein is waar we aan de hand van deze toets op moeten werken, zal blijken dat een beperkt sukses ons al een invloedssfeer zou kunnen verschaffen die de basis zou kunnen vormen voor een verbreding van onze aandacht. Het is voor de duidelijkheid en doelbewustheid van ons optreden wel gewenst dat wij ons beperken — als dit al niet noodzakelijk is met het oog op onze middelen.
Bovengenoemde criteria moeten richtlijn zijn, niet een moedwillige vereenvoudiging van het werk. Deze criteria worden ons opgelegd door de urgentie.

Konklusies en plannen

I. Nieuws, kommentaar, opinie

De populaire en algemene nieuws, kommentaar en opinie leverende publiciteit bedient zich van:

a Mens en Wereld, Het Woord van de Week, In en Om, Humanistische Documentatie;
b Radio;
c Televisie.

Decentralisatie of centralisatie

De huidige situatie is er een van onvolkomen òf overdreven decentralisatie. Bijvoorbeeld Het Woord van de Week — dat stamt uit de tijd dat we nog geen televisiezendtijd hadden en de radiolezing relatief één van de gewichtigste kommunikaties was — bevat alle radiolezingen kompleet en zonder uitzondering, maar niets over onze TV-uitzendingen, noch iets over voor ons belangwekkende uitzendingen van andere zendgemachtigden of omroepen. De Humanistische Documentatie bevat eigenlijk kaderinformatie c.q. een archiefdocumentatie maar wordt als periodiek verspreid.

Er moet gekozen worden — niet tussen veel en verscheidene of weinig publikaties, want we zijn allen voor vérgaande diversiteit — maar tussen de huidige onvolkomenheden en een nieuwe gekoncentreerde opzet om geleidelijk de middelen en de mensen te verwerven om een genuanceerder kommunikatie te onderhouden.

Voorstellen:

1. *Centralisatie Periodieken*

Het komt ons gewenst voor in de komende 5 jaar naar centralisatie te streven.

Wij willen onze leden regelmatig bereiken met onze kommentaren en opinies, terwijl wij de geïnteresseerden voor onze denkbeelden willen betrekken bij onze organisaties. Het voorstel — te realiseren in het verloop van de komende 5 jaren — luidt:

14 daags periodiek — Mens en Wereld — waarin verenigingsmededelingen (In en Om) opgenomen, als ook nieuws en teksten uit radio- en TV-wereld (Woord van de Week).

Dit betekent:
- a opheffing Woord van de Week;
- b opheffing In en Om;
- c verbinding lidmaatschap met abonnement Mens en Wereld;
- d uitbreiding pagina's Mens en Wereld van 8 op 12.

Een aanvullend voorstel — te realiseren in een verloop van 5 tot 10 jaren:

wekelijkse verschijning van Mens en Wereld in 14 à 16 bladzijden.

2. *Verandering struktuur radiouitzendingen*

De *radiouitzendingen*, die relatief het moeilijkste medium hanteren, moeten in het verloop van de komende 5 jaar gevarieerder worden. De middelen die het klankbeeld bezit, moeten gebruikt worden en de onophoudelijke reeks lezingen moet nu en dan worden afgewisseld met suggestieve kreaties door middel van interviews, dialogen, monologen, muziek, geluid. Het is zaak een zelfstandige regisseur-producer in fulltime op te leiden, die de scholing en ervaring verwerft in radio en televisie.

3. *Intensivering televisieuitzendingen*

De televisieuitzendingen mogen, door de eigenaardigheden van dit medium, wel meer impliciet de problemen behandelen. Met de voor televisie geëigende middelen kunnen de problemen genuanceerder, diepzinniger aan de orde worden gesteld, doordat meer zintuiglijke gewaarwording de overdracht ondersteunt. Wij stellen ons voor, dat in de komende 5 jaren de programmering moet bevatten:

a reeksen van uitzendingen waarin met beeld en woord problemen worden behandeld van leven en dood, samenleving, liefde en huwelijk, oordelen en veroordelen, geweld en geweldloosheid, recht en straf, jeugd en opvoeding;

b interviews met personen van verschillende gezindte, die gevraagd worden naar ontstaan en bestaan van de kern van hun levensovertuiging;

c diskussieprogramma's met andersdenkenden;

d informatieve programma's omtrent praktische aktiviteiten van het humanisme.

4a. *Uitbreiding zendtijd*

Van de *gehele zendtijd* — per week zowel voor radio als televisie, resp. op beide netten 240 uur en 78 uur — wordt ongeveer 5 % aan godsdienstige uitzendingen besteed, n.l.:

per week:	*Radio:*	N.C.R.V. I	— 4 uur
		K.R.O. I	— 2¾ uur
		V.P.R.O. II	— 1¼ uur
		I.K.O.R. I en II	— 4¼ uur
		A.V.R.O. II	— ½ uur
	(ter vergelijking:	*Hum. Verbond*	— ¼ *uur*
	Televisie:	N.C.R.V. I, II	— ¾ uur
		K.R.O. I, II	— 1 uur
		I.K.O.R. I, II	— 1½ uur
	(ter vergelijking:	*Hum. Verbond*	— 3½ *minuut*

Ons doel voor de komende 5 jaar moet gesteld worden op uitbreiding van zendtijd voor *radio:* op twee maal een kwartier per week — te verdelen b.v. over: éénmaal op zondagmorgen 15 minuten, en éénmaal 30 minuten in de 14 dagen, eventueel te verdelen over een aantal zeer korte periodieke uitzendingen.

voor *televisie:* op 15 minuten per week of 30 minuten per 14 dagen.

4b *Opbouw apparaat*

Het apparaat dat hiervoor uiteraard moet worden opgebouwd zal gefinancierd moeten worden uit de ons toegewezen portie uit de kijk- en luistergelden. De struktuur van dat apparaat bepalen wij echter, alsook de in fases te verdelen aanlooptijd. Wij stellen voor aan het werk voor radio en televisie in de komende vijf jaren een vorm te geven die een grote mate van zelfstandigheid bezit — een sektie of een dienst met een leider die hiërarchisch ressorteert onder de direkteur van het Humanistisch Verbond en op zijn niveau ook andere werkzaamheden gedurende een deel van de dag kan verrichten. Deze leider koördineert het werk van de sektie, zetelt in de vertegenwoordigende lichamen van radio en televisie, vormt het centraal bereikbare en tot beslissingen bevoegde centrum van radio en televisie. Hij zal voor administratieve doeleinden moeten worden bijgestaan door een administratieve kracht. Dit werk bestaat uit korrespondentie, verslaggeving, kontrakteren, honorariumbetaling, archief.

De regie en de produktie voor radio en televisie moeten worden opgedragen aan een binnen afzienbare tijd in volle diensttijd werkende kracht.

De verbinding op bestuurlijk gebied moet onderhouden worden door een gedelegeerd bestuurder. Deze gedelegeerde woont de regelmatige stafvergaderingen bij. Voor het beleid is het noodzakelijk een kommissie

van adviseurs in het leven te roepen. In de kommissievergaderingen worden naast organisatorische zaken voornamelijk besproken de plannen voor uitzendingen.

II. Interne scholing en vorming

Kader

Huidige opzet en inhoud van Kader voldoen aan de behoefte. Het streven naar uitbreiding van de medewerking door plaatselijke bestuursleden en andere aktieve medewerkers dient met kracht te worden voortgezet. Meer aandacht voor overname, al of niet in bewerkte vorm, van voor de HV-medewerkers van belang zijnde artikelen uit vakliteratuur (o.a. sociologie en psychologie) lijkt wenselijk.

Taak en Toekomst

De rol die een apart blad als „Taak en Toekomst in de huidige stand van het vormingsonderwijs en de te verwachten ontwikkeling speelt, is nog gering. Indien het blad gehandhaafd wordt zal er bijzonder veel aandacht aan moeten worden gespendeerd.

III. Kultuur en wetenschap

Rekenschap

Zakelijk kunnen op korte termijn de volgende maatregelen getroffen worden:

a aanvraag om overheidssubsidie in het kader van de steun aan literaire en semi-literaire tijdschriften;

b gerichte akties onder bepaalde groepen van eventuele gegadigden, b.v. leraren, artsen, juristen, etc.;

c premiëring van abonnementen door bemiddeling van gemeenschapsbesturen.

In verband met planning op lange termijn heeft informatie bij uitgevers van tijdschriften tot de konklusie geleid dat de vraag niet uitgaat naar frekwenter verschijnen — dus b.v. per 2 maanden of maandelijks — maar naar gerichte nummers van enige omvang. Het aantal pagina's per nummer zou iets opgevoerd kunnen worden, waarbij veel aandacht moet worden besteed aan de 2 gerichte nummers (van maart en september) en aan het gerichte geschenk bij het decembernummer.

Om de band met de lezers te versterken en van die zijde ook de redaktie te inspireren, bestaat het plan telken jaren in het voorjaar een lezersdag te organiseren, waar omtrent een bepaald stuk uit de vorige jaargang een auteur zal worden uitgenodigd om uitvoeriger te refereren en waar omtrent de inhoud van het hele blad gediskussieerd en gepolemiseerd kan worden. Verder zal deze bijeenkomst de mogelijkheid geven om plannen voor de komende nummers te bespreken.

IV. Boeken en brochures

In de sektie voor de publiciteit in het Hoofdbestuur moet één lid zich geheel specialiseren op de uitgave van boeken en brochures. Op het Centraal Bureau moet in de komende 5 jaar een funktionaris worden aangewezen, die zich geheel moet wijden aan de publikaties vanwege het verbond.

Te beginnen met de geschriften van Socrates, inklusief Rekenschap, moet het overleg gericht zijn op het onderbrengen van de geschriften van het verbond bij één of meer erkende uitgevers.

Op langere termijn moet onderzocht worden of het beleid gericht kan worden op een eigen uitgeverij.

INTERNATIONALE BETREKKINGEN

De activiteit van het Verbond in het kader van zijn internationale betrekkingen, zijn in drie groepen te verdelen.

a het lidmaatschap van de IHEU.
b het rechtstreeks onderhouden van contacten met zusterorganisaties in het buitenland.
c het leggen en onderhouden van contacten met vooraanstaande personen in de wereld, die representatief zijn of kunnen worden geacht voor godsdienstige of levensbeschouwelijke richtingen.

De verbondsleden, die zich met de onder c. genoemde activiteiten bezich houden, doen dit in het algemeen in het kader van de IHEU, maar moeten echter niet zelden zelf geheel of ten dele voor de middelen zorgen.

Dit feit zou in deze nota niet zo expliciet zijn vermeld, ware het niet dat hiermede duidelijk onze sterkte en tegelijk onze zwakte op dit werkterrein wordt weergegeven.

Onze sterkte, omdat het nog altijd lukt mensen te vinden die bereid zijn offers te brengen en tijd beschikbaar te stellen waardoor er in redelijke mate iets gebeurt, onze zwakte omdat de afhankelijkheid van het toeval te groot is en de wenselijkheid te veel ondergeschikt is aan de mogelijkheid.

Het is vanzelfsprekend dat de intensiviteit van het werk er sterk onder lijdt.

De oprichting van de IHEU is eveneens te danken aan initiatieven van een kleine Nederlandse groep, waarvan een deel ervaring in het organiseren inbracht, een ander deel voor de financiële middelen zorgde. Het moeten werken met beperkte middelen is een euvel dat nog steeds aan de IHEU kleeft. In het vervolg van deze nota wordt daar nog op teruggekomen.

De IHEU werd in 1952 op een congres te Amsterdam geconstitueerd. Voorzitter werd de voorzitter van het H.V., de oprichtende organisaties waren groeperingen uit India, de Verenigde Staten (2), Engeland, Oostenrijk en Nederland.

Doeleinden waren:

1 een idee van het humanisme te ontwerpen op internationaal niveau.
2 duurzame betrekkingen in het leven te roepen tussen humanistische en ethische groepen over de gehele wereld.
3 in internationaal verband de humanistische invloed te bevorderen, o.a. t.a.v. U.N., Unesco, etc.

Op dit moment (dec. '68) zijn grotere of kleinere aangesloten organisaties te vinden in alle delen van de wereld, hetgeen uit bijlage I moge blijken.

Er zijn drie groepen leden t.w.
Full members (Gewone leden)
Consultative members (Raadgevende leden)
Associated members (Aangesloten leden zonder rechten waarmee alleen contact wordt onderhouden)

Full members zijn organisaties die zich op nationaal of internationaal niveau voornamelijk bezig houden met verdieping, verbreiding en verwerkelijking van de humanistische gedachten.

Cons. member zijn belangrijke organisaties, die in een kleiner gebied werkzaam zijn en aan bovengenoemde omschrijving beantwoorden, dan wel op nationaal of internationaal niveau speciale activiteiten in de geest van het humanisme bevorderen. (Bv. Humanitas)

Ass. members zijn kleine plaatselijke of regionale groepen die overigens aan de eerstgenoemde omschrijving beantwoorden.

Er is een bestuur en een dagelijks bestuur.

Het bestuur (Board of Directors) wordt gevormd door benoeming van twee vertegenwoordigers per Full Member, terwijl de consultative members er elk één aanwijzen.

Het komt in de regel eens per twee jaar bijeen.

Het bestuur benoemt het dagelijks bestuur, dat eens per jaar bijeenkomt.

De aangesloten leden betalen een contributie waarvan minimum en maximum bij reglement zijn vastgesteld. Het minimum is voor elke categorie verschillend en aan de lage kant, hetgeen nodig is omdat de meeste organisaties relatief klein zijn en over weinig middelen beschikken. Het congres komt eens in de vier jaar bijeen. Op het laatste congres in Parijs is besloten tussen de wereldcongressen in, regionale conferenties te houden.

Het budget van de IHEU laat het niet toe, veel mensen uit te nodigen; de meeste deelnemers komen dan ook op eigen kosten; een bescheiden aantal wordt door de landelijke organisaties daartoe in de gelegenheid gesteld. Van een echte vertegenwoordiging is dan ook geen sprake, zodat het congres meer een demonstratief karakter heeft. De moties, die het resultaat zijn van de gevoerde besprekingen, zijn te beschouwen als adviezen. Het bestuur beslist na afloop op welke wijze ze zullen worden opgevolgd en stelt eventuele resoluties vast. De leden van het bestuur zijn tegenover hun organisaties verantwoording verschuldigd.

Het bureau van de IHEU is te Utrecht gevestigd.

Het bestaat uit een volledige kracht en een typiste.

Ons centraal bureau verleent hand- en spandiensten, waar tegenover staat, dat de IHEU de werkzaamheden verricht, die verband houden met de contacten, welke het H.V. met andere nationale organisaties onderhoudt.

De kleine staf van gesalarieerde medewerkers wordt geleid door een groep bestaande uit de voorzitter en alg. secretaris van het H.V., enkele IHEU medewerkers en enkele topfunctionarissen van het Verbond. Deze z.g. IHEU-staf komt gemiddeld eens per maand bijeen. Er is een regelmatige correspondentie tussen IHEU-bestuursleden.

Uit een en ander blijkt wel, dat het H.V. een toonaangevende rol speelt.
Het budget van de IHEU is voor 1968 ongeveer ƒ 50.000,—, waarvan de twee amerikaanse organisaties en het H.V. ƒ 36.000,— voor hun rekening nemen. (ieder ƒ 12.000,—)
Dat het H.V. zo'n groot bedrag bijdraagt heeft te maken met het feit, dat het de best georganiseerde groep is en met de amerikanen over de meeste middelen beschikt. Het is duidelijk, dat ook de andere landen tot veel hogere bijdragen moeten komen; zeker als de plannen, zoals deze uit de bijlage II blijken, worden uitgevoerd. Deze plannen komen in de Boardmeeting van juli 1968 aan de orde.
Behalve een vaste contributie, verleent het H.V. zoals gezegd een bijdrage in de vorm van dienstverlening. Hiervoor wordt weliswaar een vergoeding gegeven, doch deze was in het verleden te laag om alle kosten te dekken. Inmiddels is deze bijdrage op peil gebracht. Thans wordt er naar gestreefd, een meer exacte berekening te maken waarbij eerder genoemde wederzijdse hand- en spandiensten tegen elkaar zullen worden afgewogen. Daarnaast is het noodzakelijk jaarlijks een bedrag op onze begroting te brengen ter financiering van onze afvaardiging naar congressen en andere ontmoetingen.

Er dient nog op enkele aspecten van het IHEU-werk gewezen te worden. Reeds jarenlang heeft de IHEU een vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties en de Unesco; er is een min of meer regelmatig contact met het Vaticaan (secretariaat voor ongelovigen) en een beginnende relatie met de Wereldraad van Kerken.
In ontwikkeling is een contact met marxistische humanisten uit de oost-europese landen.
De ontwikkeling van deze contacten is van het allergrootste belang. Indien het mogelijk zou blijken door regelmatige contacten tussen humanisten uit de gehele wereld tot samenwerking te komen, zou dit nieuwe perspectieven openen.
Voor het opbouwen van deze contacten zijn fondsen nodig. Het is ontoelaatbaar de ontwikkeling afhankelijk te stellen van de financiële draagkracht van enkelen. Trouwens, het overigens nog maar bescheiden interne werkprogram vraagt al grotere financiële offers.

Parallel met de ontwikkeling van de IHEU groeit de rechtstreekse relatie met de zuster-organisaties. Vele waardevolle contacten worden gelegd, vaak ook in de persoonlijke sfeer.
Er ligt echter nog een groot terrein braak, het is de moeite waard met de verkenning ervan door te gaan, zowel in de richting van de bestaande organisaties, als naar de nog niet bereikbare gebieden.
Een vast program is hiervoor niet te maken, er zal gebruik moeten worden gemaakt van de mogelijkheden, die zich voordoen.
Financieel zou dit betekenen, dat ook het H.V. geleidelijk zijn contributie ongeveer zou moeten verdubbelen, terwijl allereerst de bijdrage aan het fonds voor internationale congressen (en ontmoetingen) verdubbeling behoeft.

Bijlage I

IHEU ORGANISATIES

Full members:

American Ethical Union	Amerika
American Humanist Association	Amerika
Bund Freireligiöser Gemeinden Deutschlands	Duitsland
British Humanist Association	Engeland
Centro-Coscienza	Italië
Humanistisch Verbond Belgium	België
Humanistisch Verbond Netherlands	Nederland
Indian Radical Humanist Movement	India

Consultative members:

Fellowship of Religious Humanists	Amerika
Human-Etisk Forbund i Norge	Noorwegen
Humanist Association of Canada	Canada
Humanitas	Nederland
Korean Humanist Association	Korea-Zuid
Ligue Française de l'Enseignement	Frankrijk
Rationalist Press Association	Engeland

Associated members:

Asociación Humanista Argentina	Argentinië
Associazione per la Libertà Religiosa in Italia	Italië
East Pakistan Humanist Association	Pakistan
Freigeistige Aktion	Duitsland
Gesellschaft für Ethische Kultur	Oostenrijk
Humanist Association of Finland	Finland
Humanist Association of the Philippines	Philippijnen
Humanistisk Forbund	Denemarken
Humanist Society of Canberra	Nigeria
Humanist Society of South Australia	Australië
Humanist Society of Victoria	Australië
Humanist Union	Australië
Institut de l'Homme	India
Irish Humanist Association	Frankrijk
New South Wales Humanist Society	Ierland
New Zealand Rationalist Association	Australië
Nigerian Humanist Association	Nieuw Zeeland
Sozo-sha Humanist Fellowship	Japan

Bijlage II nota Internationale betrekkingen

Verwachte ontwikkeling van de
International Humanist and Ethical Union

Huidige situatie

Om te beginnen moet vastgesteld worden dat de huidige personeelsbezetting van het bureau van de IHEU, nl. een assistent secretaris en een typiste voor hele dagen, beslist onvoldoende is voor een behoorlijke uitvoering van de werkzaamheden die zich voordoen.

Deze 2 man zijn weliswaar in staat de dagelijkse routine werkzaamheden te verrichten, doch zodra zich iets voordoet dat buiten de normale orde valt, doet het tekort aan mankracht zich snel voelen. Dit is met name het geval in de jaren waarin er een congres georganiseerd moet worden. Dan moeten de extra werkzaamheden verricht worden door middel van overwerk en het inroepen van de hulp van anderen.

Met de huidige bezetting is het niet mogelijk de IHEU-activiteiten uit te breiden. Het zou dus logisch zijn, dat dan de betaalde staf uitgebreid wordt, doch daar de financiële situatie de laatste jaren bepaald ongunstig geweest is, zal dit vooreerst waarschijnlijk niet mogelijk zijn. Eerst in het jaar 1967 zal het reeds lang bestaande financiële tekort opgeheven worden, naar verwacht wordt. Dit is mogelijk geworden door recente drastische verhogingen van de bijdragen van een aantal ledenorganisaties. Het ziet er naar uit dat de IHEU financieel gezien weer wat meer armslag zal krijgen, doch deze zal betrekkelijk gering zijn, daar ook rekening gehouden dient te worden met de regelmatige kostenstijging van de laatste jaren. Het aantrekken van extra mankracht is met het huidige budget echter niet mogelijk.

Ontwikkeling personeelsbezetting

De volgende fase in de ontwikkeling zal moeten zijn een groei naar een kracht die naast de werkzaamheden van de typiste ook een gedeelte van de werkzaamheden van de assistent secretaris over zal kunnen nemen. Deze kracht zal in ieder geval moeten beschikken over vaardigheid in de moderne talen, met name frans of duits.

In de daarop volgende fase zullen de normale bureauwerkzaamheden dermate toegenomen zijn, dat de laatstelijk aangeworven kracht de werkzaamheden van de assistent secretaris geheel over zal moeten nemen, waarbij dan de aantrekking van een typiste voor hele of halve dagen noodzakelijk zal zijn geworden. Gezien de uitbreiding van de werkzaamheden die verwacht mag worden, zal een typiste voor hele dagen gewenst zijn.

Werkzaamheden in de fasen 2 en 3

Wanneer de assistent secretaris gedeeltelijk of geheel ontlast zal zijn door de nieuwe medewerker, zal hij aandacht, respectievelijk meer aankunnen besteden aan de volgende punten:

1 *intensiever contact met de ledenorganisaties*
De organisaties in Europa, Noord Amerika en Australië hebben in het algemeen wel in meerdere of mindere mate contact met de andere organisaties op hun continent. De organisaties in Azië, Afrika en Zuid Amerika zijn echter voornamelijk geïsoleerd werkzaam, zo zij al werkzaam zijn. Daarom zal in ieder geval het contact met de laatstgenoemde organisaties verstevigd moeten worden, zodat hun kans om van de grond te komen vergroot wordt. De andere organisaties zullen echter ook de nodige aandacht krijgen.

Tenzij er jaarlijks een groot bedrag voor reiskosten beschikbaar zou komen (enkele tienduizenden guldens per jaar), zal het contact zich moeten beperken tot schriftelijk contact. Gezien echter het feit dat, zoals de ervaring leert, het contact per brief uitermate moeizaam is. verdient een soort „reizend ambassadeur" de voorkeur. Het zal zijn taak zijn met de organisaties hun diverse moeilijkheden te bespreken en te trachten in gezamenlijk overleg hun problemen op te lossen. Voor zover hij die moeilijkheden niet zelf zal kunnen oplossen, zal hij een beroep kunnen doen op experts, b.v. leden van de working party on humanist advancement.

2 *betrekken van nieuwe organisaties in het IHEU werk*
Hiervoor zal het onder andere nodig zijn dat een inventarisatie gemaakt wordt van de reeds bestaande, maar nog niet aangesloten organisaties, waarvan het bestaan ons nog niet bekend is. Dit zou kunnen geschieden door het inwinnen van inlichtingen bij kenners van speciale gebieden, bij regeringen, etc. Het zal dan ook de taak van de assistent secretaris zijn deze mensen op te sporen. Daarnaast zal er ook meer aandacht besteed moeten worden aan de individuele leden die wonen in gebieden die nog braak liggen voor het humanisme. Getracht zal moeten worden hen meer in het werk te betrekken en hen e rzo mogelijk toe te brengen een humanistische groep te vormen in hun omgeving.

3 *werkzaamheden in verband met congressen en conferenties*
Zoals reeds eerder aangeduid zijn de congressen op dit moment ware „bottle-necks", hoewel er toch naar gestreefd wordt dat de werkzaamheden die congressen met zich brengen, zoveel mogelijk verricht worden door de ontvangende organisaties. Een gedeelte van de tijd die beschikbaar zou komen voor de assistent secretaris kan dan besteed worden aan de congresorganisatie. Nu reeds worden er om de twee jaar congressen of conferenties gehouden en het laat zich aanzien dat deze met een steeds grotere frequentie plaats zullen vinden, daar in een internationale organisatie een congres meestal de meest internationale activiteit is.

4 *opvoering publiciteit*
De working party on humanist advancement heeft reeds vorig jaar de wens geuit dat een International Humanist News Service in het leven geroepen zou worden. Op dit moment moeten wij daar van afzien,

daar er niemand is die zich er mee wil of kan belasten. In één der volgende fasen zou dit bezwaar opgeheven zijn. Er zouden dan regelmatiger persberichten de wereld ingezonden kunnen worden, hetgeen tot gevolg zou hebben dat de IHEU wat vaker dan thans in de schijnwerper van de publieke belangstelling zou staan.

Tevens zou de assistent secretaris na moeten gaan of bepaalde artikelen of publicaties van aangesloten organisaties of van leden van die organisatie niet in aanmerking zouden moeten komen voor publicatie door de IHEU. Op dit moment is het aantal IHEU publicaties te beperkt. Deze activiteit zal echter ook weer de nodige kosten met zich brengen.

5 *vertegenwoordiging bij Unesco*
Op dit moment is dit de verantwoordelijkheid van de assistent-secretaris. De Executive Committee heeft in zijn vergadering van dit jaar de wens geuit dat de IHEU actiever zou worden op het terrein van Unesco, met name door het aanvaarden van bestuursverantwoordelijkheid en het deelnemen aan de working parties. Wanneer mettertijd de idee van een „reizend ambassadeur" verwezenlijkt zou kunnen worden, dienen zo veel mogelijk werkzaamheden gecombineerd te worden, zodat de te maken kosten zo laag mogelijk gehouden worden. Hoewel geen zaak van de nabije toekomst, toch één van de toekomstmogelijkheden.

6 *andere werkzaamheden*
Hoewel er, voor zover bekend, op dit moment geen andere ideeën leven, kunnen er — afhankelijk van de ontwikkeling van de IHEU — ideeën opduiken die binnen niet al te lange tijd verwezenlijkt zouden moeten worden. Het zou dan gewenst zijn dat deze niet op de lange baan geschoven behoeven te worden.

Prioriteiten
Twee punten die in de eerstkomende jaren gerealiseerd zullen moeten worden zijn:

1 uitbreiding gesalarieerde staf
   a eerste fase: 2 man, te weten full-time assistent secretaris + full-time kracht (typen + ged. werkzaamheden assistent secretaris)
   b tweede fase: 3 man, te weten full-time assistent secretaris, full-time bureausecretaris + full-time typist(e)

2 verruiming geldmiddelen door
   a verhoging van de contributies, met name van de minimum contributies die voor full members slechts *f* 1.000 en voor consultatieve members slechts *f* 500 bedragen;
   b vermeerdering van het aantal ledenorganisaties, met name van de betalende;
   c giften en legaten.

Notities

BELEIDSNOTA — ERRATA

Bij het corrigeren van de drukproeven van de Beleidsnota zijn helaas enige zetfouten over het hoofd gezien. Alleen voor zover deze fouten bij het lezen aanleiding kunnen geven tot misverstand worden hieronder enige nog aan te brengen correcties vermeld:

op blz. 24 In de tabel moet in de tweede kolom „Totaal" in de rubriek „geestelijke verzorging" achter „Arb.kampen" het cijfer „1" worden doorgehaald.

In dezelfde rubriek in de laatste kolom op de regel „Overige" in de plaats van het streepje het cijfer „8" invullen.

In de onderste regel „Totaal" het vijfde getal „70" vervangen door „69".

op blz. 41 Vijfde regel van boven, beginnende met het woordje „één" vervangen door:
„een full-timer in landelijk verband kan werken op omstreeks vijf-"

In de eerste regel van punt 3.2.3: „Door de toevallige" het woordje „de" schrappen.

op blz. 48 negende regel van onder „levensvisie te ontwerpen", *ontwerpen* moet cursief staan.

op blz. 52 In de tabel in de eerste kolom moet het *tweede* vetgedrukte woord „cursussen" worden vervangen door: **„conferenties".**

op blz. 55 De tweede regel van boven vervangen door:
„der werkzaamheden weinig tijd laat voor verdergaande wetenschappelijke"

op blz. 57 Op de negende regel van boven in (Zie bijlage op blz. . . .) invullen: „62"

op blz. 65 De achter punt 4.2 vetgedrukte woorden: „Kader en kadervorming" moeten cursief gedrukt staan.

op blz. 68 Achter punt 5.1. moet achter *„Organisatie"* worden toegevoegd: *„en perspectieven"*

op blz. 71 Op de dertiende regel van boven staat „wilden uitdragen". Dit moet zijn: „willen uitdragen"

op blz. 83 In het derde deel van de tweede kolom moet het land „Nigeria" naar de tweede regel van onder worden verplaatst en de daarboven staande landen tot „Denemarken" allen één regel hoger worden geplaatst.